

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020 - Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.
Materiał opracowany przez Fundację Socjometr Laboratorium Rozwiązań Społecznych, współfinansowany jest ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej „Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

Ewaluacja zewnętrzna małopolskich lokalnych strategii rozwoju

Nadwiślańska Grupa Działania
„E.O. CENOMA”

Kraków 2021

Raport opracowany w ramach projektu „Ewaluacja zewnętrzna małopolskich lokalnych strategii rozwoju” realizowanego przez Federację LGD Małopolska.

Odwiedź portal KSOW – www.ksow.pl

Zostań Partnerem Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich

1. Streszczenie najważniejszych wyników badania

1. Nadwiślańska Grupa Działania „E.O. CENOMA” to obszar o dużym i różnorodnym potencjale rozwojowym, który wynika z historii, tradycji, dogodnego położenia, ciekawych walorów przyrodniczych oraz sprecyzowanego profilu gospodarczego. Potencjał ten, jak zwracano uwagę w LSR, jest jednak niedostatecznie wykorzystywany, a w niektórych przypadkach „uśpiony”.
2. W ramach Lokalnej Strategii Rozwoju wskazano trzy cele główne, a w ich obrębie cele szczegółowe. Pierwszy cel ogólny dotyczył wspierania rozwoju przedsiębiorczości, w tym tworzenia warunków do poprawy konkurencyjności lokalnych producentów i usługodawców z wykorzystaniem innowacyjności oraz wspieraniem grup defaworyzowanych. Przedsięwzięcia w ramach celu miały zmierzać do niwelowania problemów, jakimi są m.in. niski poziom przedsiębiorczości mieszkańców obszaru i wysoki wskaźnik bezrobocia. Drugi cel dotyczył tworzenia czystego ekologicznie, estetycznego i poukładanego przestrzennie obszaru LGD. Zakładano budowę, remonty, modernizację i wyposażanie obiektów infrastruktury publicznej i przestrzennej służących zaspokajaniu potrzeb kulturowych i społecznych, a także poddawanie pracom konserwatorskim albo restauratorskim zabytków oraz budowę, remonty i wyposażanie obiektów rekreacyjnych. Trzeci cel dotyczył rozwoju kapitału społecznego i ochrony lokalnego dziedzictwa kulturowego, historycznego i przyrodniczego. Tutaj założono prowadzenie takich działań jak: zajęcia edukacyjne, warsztaty, wizyty studyjne, konferencje, konkursy, działania promocyjne polegające na wydawaniu materiałów promocyjnych, publikacji, map i folderów, a także wyposażanie podmiotów funkcjonujących w sferze kultury czy organizowanie imprez promujących tradycję i kulturę, kreujących markę regionu.
3. LGD wykazała się dużą aktywnością w zakresie prowadzenia naboru wniosków. Większość z nich spotkała się ze sporym zainteresowaniem ze strony beneficjentów. Zdecydowanie największą popularnością cieszyły się nabory na podejmowanie działalności gospodarczej, a w dalszej kolejności jej rozwój. Stosunkowo dużym powodzeniem cieszyły się nabory na konkursy związane z obsługą ruchu

turystycznego i promocją lokalnej turystyki, poprawą infrastruktury publicznej i przestrzennej służącej zaspokajaniu potrzeb kulturowych i społecznych. Mieszkańcy obszaru najmniejsze zainteresowanie wykazywali uczestnictwem w realizacji projektów grantowych. W ich przypadku największe powodzenie miały przedsięwzięcia dotyczące zwiększenia oferty kulturalno-edukacyjnej, wydawania rozmaitych materiałów promujących obszar LGD czy wzmocnienia kapitału społecznego poprzez podnoszenie wiedzy społeczności w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych. Operacje własne dotyczyły natomiast wydawania materiałów promocyjnych. W 2018 roku w ramach operacji własnej dotyczącej stworzenia oferty inwestycyjnej i promocji przedsiębiorczości przygotowano dodatkowo specjalną aplikację internetową o terenach inwestycyjnych należących do obszaru LGD.

4. Analiza wskaźników dla pierwszego celu ogólnego wskazuje na zaawansowany stopień realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju. Według stanu na 31 maja 2021 roku podpisano 88% umów na utworzenie nowego przedsiębiorstwa i wypłacono 43% zaplanowanych środków. W przypadku rozwoju istniejących przedsiębiorstw wskaźniki te kształtują się odpowiednio - 67% i 38%. Bardzo dobrze prezentują się też wskaźniki dotyczące stworzenia oferty inwestycyjnej i promocji przedsiębiorczości - podpisano już wszystkie zaplanowane umowy i rozliczono połowę zaplanowanych operacji. Imponująco prezentują się wskaźniki dotyczące liczby wybudowanych/wyremontowanych/zmodernizowanych/wyposażonych obiektów infrastruktury turystycznej i/lub operacji promujących turystykę lokalną – wypłacono środki na operacje, które pozwoliły na osiągnięcie 330% pierwotnie planowanego docelowego stanu wskaźników produktu. Nowy wskaźnik dotyczący szkoleń wspierających rozwój zawodowy czeka na realizację. Bardzo dobrze prezentują się też osiągnięte wartości wskaźników w przypadku drugiego celu ogólnego - wypłacono tutaj już większość środków. Warto zauważyć, że w takich przedsięwzięciach jak budowa czy remont obiektów infrastruktury publicznej i przestrzennej służącej zaspokajaniu potrzeb kulturowych i społecznych, prace konserwatorskie i restauratorskie obiektów zabytkowych przekroczone wartość docelową wskaźników. Świetnie przedstawiają się też wskaźniki dotyczące zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub

restauratorskim. Należy też podkreślić, że rozliczono operacje, w ramach których osiągnięto 81% wartości docelowej wskaźnika związanego z wybudowaniem/ wyremontowaniem/ wyposażeniem obiektów rekreacyjnych. Zainteresowanie tym przedsięwzięciem nie spada, co znalazło wyraz w przeznaczeniu na nie dodatkowych środków w 2020 roku. Przedsięwzięcia „Kreowanie postaw pożądanых społecznie, podnoszenie kompetencji oraz rozwijanie świadomości proekologicznej i prośrodowiskowej mieszkańców” mają charakter aktywizacji i odbywają się w ramach pracy Biura i w tym przypadku wskaźniki także prezentują się bardzo dobrze (85,71%). W przypadku trzeciego celu w ponad 100% zrealizowano operacje obejmujące wyposażenie podmiotów działających w sferze kultury oraz granty na przedsięwzięcia promujące tradycję i kulturę regionu. Bardzo bliski pełnej realizacji jest projekt grantowy dotyczący działań promocyjnych polegających na wydaniu materiałów promocyjnych, publikacji, map i folderów. Podpisano umowy na realizację projektów, w ramach których zrealizowane zostanie więcej niż pierwotnie planowano zajęć edukacyjnych, warsztatów, wizyt studyjnych itp. służących zwiększeniu oferty kulturalno-edukacyjnej. Rozliczono już operacje, w ramach których wskaźnik ten został zrealizowany w 76%. W marcu 2021 roku podpisano umowę na realizację regionalnego projektu współpracy w ramach tego celu.

5. Projekty współpracy póki co nie są „mocną stroną” „E.O. CENOMA” w analizowanym okresie. Dopiero w marcu podpisano ze Stowarzyszeniem „Kwartet na Przedgórzu” umowę na realizację rowerowego projektu współpracy „Przedgórzańskie i Nadwiślańskie Trasy - pętlami atrakcji turystycznych”, w którym Nadwiślańska Grupa Działania „E.O.CENOMA” jest koordynatorem projektu. Operacja, której zakończenie jest planowane na lipiec 2022 roku, ma na celu rozwój turystyki rowerowej oraz promocję obszaru i dziedzictwa lokalnego, przy okazji wzmacniając partnerską współpracę na terenie Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA” oraz Stowarzyszenia „Kwartet na Przedgórzu” poprzez wyznaczenie pętli rowerowych, wydanie map, przewodników, albumów, materiałów promocyjnych i wykonanie kampanii i filmów reklamowych. Jedną z dodatkowych atrakcji ma być także stworzenie innowacyjnej aplikacji promującej obszar partnerski i pomagającej w poruszaniu się na dwóch kółkach po obszarze 11 gmin. Projekt ma

odpowiadać na potrzebę zwiększenia świadomości mieszkańców obszaru w zakresie rozwoju turystyki i rekreacji oraz zwiększenia potencjału regionu partnerskiego. W przygotowaniu są aktualnie dwa kolejne projekty współpracy: z LGD Limanowa i LGD Doliną Raby projekt dotyczący infrastruktury rowerowej oraz drugi z 12 LGD-ami z Małopolski i partnerami z Portugalii dotyczący promowania marki lokalnej, w którym „E.O. CEONOMA” ma być liderem.

6. Lokalna Grupa Działania podjęła się realizacji wszystkich zaplanowanych działań komunikacyjnych, a sam plan komunikacyjny był dostosowywany do potrzeb zarówno Stowarzyszenia, jak i lokalnej społeczności. Działania realizowano z bardzo dużą regularnością, a zestaw wykorzystanych sposobów komunikacji był bardzo szeroki - prowadzono spotkania, drukowano i rozdysponowywano ulotki i biuletyny, uruchomiono newsletter czy umieszczano informacje na stronach internetowych gmin na stronie LGD i w lokalnej prasie. W pewnym momencie uznano, że kluczowe będzie postawienie na rozwiązania internetowe, co też się sprawdziło. Generalnie dzięki korzystaniu z różnorodnych działań komunikacyjnych, udało się dotrzeć do szerokiej grupy zainteresowanych.
7. Najwięcej mieszkańców gmin obszaru LGD biorących udział w badaniu wskazało, iż źródłem informacji o „E.O. CENOMA” był profil LGD na Facebooku, a niewiele mniej osób wskazało w tym aspekcie odwiedzanie strony internetowej LGD czy informacje o LGD na stronie gmin. Bardzo dużo ankietowanych wskazało, iż informacje dotyczące LGD dotarły do nich dzięki publikacjom i materiałom promocyjnym wydawanym przez „E.O. CENOMA”, co jednoznacznie pokazuje, że do tego działań udało się podejść bardzo profesjonalnie i przyniosło to oczekiwane skutki. Ankietowani potencjalni beneficjenci również potwierdzili, że sieć internetowa to aktualnie najlepszy kanał komunikacyjny.
8. Funkcjonowanie biura LGD „E.O. CENOMA” należy ocenić bardzo dobrze i to zarówno pod względem działań animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, jak i doradczych. Zatrudnieni pracownicy wykazują się dużą znajomością potrzeb lokalnych społeczności.

9. Procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów. Podobnie zastosowane kryteria wyboru operacji były jednoznaczne i nie budzą większych wątpliwości. Pozwalają także na wybór najlepszych wniosków, które są spójne z celami LSR.

2. Spis treści

1. Streszczenie najważniejszych wyników badania	3
2. Spis treści	8
3. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji.	9
4. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania.	12
5. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją.	14
5.1. Obszar objęty Strategią Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność oraz jej podstawowe założenia	14
5.2. Rzeczowy i finansowy postęp w realizacji LSR	29
5.3. Projekty współpracy	42
5.4. Działanie poza RLKS	43
5.5. Działalność Biura LGD	43
5.6. Zmiany na obszarze objętym LSR w ocenie członków lokalnej społeczności	56
6. Odpowiedź na wszystkie wskazane pytania badawcze	63
6.1. Ocena wpływu na główny cel LSR	63
6.2. Ocena wpływu na kapitał społeczny	63
6.3. Przedsiębiorczość	64
6.4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe	65
6.5. Grupy defaworyzowane	66
6.6. Innowacyjność	67
6.7. Projekty współpracy	67
6.8. Ocena funkcjonowania LGD	68
6.9. Ocena procesu wdrażania	68
6.10. Wartość dodana podejścia LEADER	69
7. Podsumowanie. Wnioski i rekomendacje	70
8. Spis tabel i wykresów	72
8.1. Spis tabel	72
8.2. Spis wykresów	72
9. Aneksy tworzone w toku realizacji badania.	74
Ankieta dla mieszkańców obszaru LGD „E.O. CENOMA”	74
Ankieta dla beneficjentów LGD „E.O. CENOMA”	77

3. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji.

Raport jest efektem badania ewaluacyjnego przeprowadzonego przez Fundację Socjometr. Przedmiotem badania była ewaluacja procesu wdrażania Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność prowadzonego przez Lokalną Grupę Działania „E.O. CENOMA” w okresie programowania Unii Europejskiej 2014-2020.

Fundacja Socjometr jest niezależnym podmiotem specjalizującym się w badaniach społecznych, który spełnia wymogi stawiane ewaluatorom zewnętrznym określone w Wytycznych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi nr 5/3/2017 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

Warto podkreślić, że przeprowadzenie badań w opisywanej poniżej formie było możliwe dzięki współpracy wszystkich małopolskich Lokalnych Grup Działania. Badania były współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej „Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Dofinansowanie zostało pozyskane przez Federację LGD Małopolska, która przygotowała projekt „Ewaluacja zewnętrzna małopolskich lokalnych strategii rozwoju” oraz, w efekcie przeprowadzonej procedury wyboru wykonawcy, zleciła prace badawcze Fundacji Socjometr.

Szczegółowe cele badania zostały sformułowane na podstawie wspomnianych powyżej Wytycznych wydanych w 2017 roku przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Skupiały się one w kilku obszarach tematycznych, w ramach których postawiono pytania badawcze. Zestaw tych pytań był wspólny dla wszystkich Lokalnych Grup Działania w województwie małopolskim.

Obszary badań oraz przypisane do nich pytania badawcze:

1. Ocena wpływu na główny cel LSR
 - a. Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?
2. Ocena wpływu na kapitał społeczny

- a. Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?
 - b. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?
- 3. Przedsiębiorczość
 - a. W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?
 - b. Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?
- 4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe
 - a. W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?
 - b. W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?
- 5. Grupy defaworyzowane
 - a. Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?
 - b. Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?
 - c. Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?
- 6. Innowacyjność
 - a. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
 - b. Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?
- 7. Projekty współpracy
 - a. Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?
 - b. Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?
- 8. Ocena funkcjonowania LGD
 - a. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?
 - b. Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?
 - c. Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD by skuteczniej realizowała LSR?

9. Ocena procesu wdrażania

- a. Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?
- b. Czy procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?
- c. Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?
- d. Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?

10. Wartość dodana podejścia LEADER

- a. Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?
- b. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?
- c. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?
- d. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR?

Szczegółowe obszary działań małopolskich LGD, które były poddawane ocenie:

1. Działalność biura LGD, w tym w szczególności jakość i efektywność świadczonego doradztwa dla wnioskodawców (rzeczywistych i potencjalnych) oraz beneficjentów,
2. Realizacja planu komunikacji, rozpoznawalność LGD, wymiana informacji z mieszkańcami obszaru oraz jakość podejmowanych działań komunikacyjnych,
3. Realizacja rzeczowo-finansowa Lokalnej Strategii Rozwoju,
4. Funkcjonowanie organów LGD,
5. Działania na rzecz aktywizacji społeczności lokalnej oraz włączenia społecznego (w szczególności wsparcie udzielone przedstawicielom grupy defaworyzowanej),
6. Działania LGD w zakresie rozwoju przedsiębiorczości oraz turystyki i dziedzictwa kulturowego,
7. Promowanie innowacyjności na obszarze objętym LSR,
8. Realizacja projektów współpracy.

4. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania.

Projekt badawczy zrealizowany na zlecenie Federacji LGD Małopolska jest unikatowym w skali Polski przykładem współpracy Lokalnych Grup Działania. Wspólne zlecenie badań dla wszystkich organizacji wdrażających Strategię Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność pozwoliło nie tylko na sfinansowanie dużej części prac ze środków zewnętrznych, ale umożliwiło również obniżenie kosztów ewaluacji. Ujęcie prac badawczych w ramy wspólnego projektu pozwoliło na ich sprawną i szybką realizację w okresie od czerwca do października 2021 roku.

Realizacja wspólnych badań ewaluacyjnych dla wszystkich małopolskich LGD przyniosła także korzyści o charakterze merytorycznym. Możliwe było zastosowanie jednolitego zestawu metod i technik badawczych. Powoduje to, że dane zebrane w odniesieniu do obszaru poszczególnych Lokalnych Grup Działania są agregowalne. Innymi słowy, 32 raporty z ewaluacji zewnętrznych przygotowane dla poszczególnych LGD mogą być rozpatrywane wspólnie i tym samym informować o efektach realizacji działania LEADER w całym województwie małopolskim.

W ramach badania ewaluacyjnego poddano analizie dwie grupy danych:

1. Dane zastane, w tym:
 - a. Dane ze statystyk publicznych,
 - b. Dane gromadzone przez Lokalne Grupy Działania w ramach monitoringu,
2. Dane wywołane, w tym:
 - a. Dane zebrane za pomocą technik jakościowych,
 - b. Dane zebrane za pomocą technik ilościowych.

Dane pochodzące ze statystyk publicznych dostarczyły wysoce obiektywnych informacji na temat zmian na obszarze poszczególnych LGD, które dokonały się w okresie realizacji ocenianych Strategii RLKS. Dane te dotyczyły między innymi zjawisk demograficznych, rynku pracy, lokalnej gospodarki oraz sytuacji społecznej. Wszystkie te dane zostały zaprezentowane w tabelach lub na wykresach. Szczegółowy wykaz ilustracji zawartych w raporcie, który umieszczony jest na jego końcu pozwala na szybkie zapoznanie się z zakresem poddanych analizie danych, które pochodziły z Głównego Urzędu Statystycznego.

Lokalne Grupy Działania gromadzą istotne dane na temat procesu wdrażania Strategii RLKS, które musiały być poddane analizie. Wśród tych danych należy wskazać w szczególności informacje o prowadzonych naborach, dane o postępie rzeczowo-finansowym, wskaźniki realizacji planu komunikacji oraz dane dotyczące doradztwa. Fundacja Socjometr opracowała jednolity zestaw formularzy, na których poszczególne LGD udostępniały te istotne informacje. Analiza tej kategorii danych zastanych pozwoliła na ocenę skuteczności działań prowadzonych przez LGD oraz wskazała, w których obszarach działalność LGD pokrywała się ze zmianami na obszarze objętym LSR sugerowanymi przez wyniki analizy danych pochodzących z GUS.

Reprezentanci Fundacji Socjometr przeprowadzili badania jakościowe we wszystkich małopolskich LGD. Obejmowały one wywiady z pracownikami stowarzyszeń oraz wywiady z przedstawicielami ich organów – Zarządów i organów decyzyjnych (Rad). Wywiady były prowadzone w siedzibach LGD lub online. Rozmowy te odegrały istotną rolę w procesie powstawania raportów. Pozwoliły one na pogłębienie wiedzy na temat przebiegu procesu wdrażania LSR, rozpoznanie problemów pojawiających się w jego trakcie oraz sposobu reagowania na nie przez przedstawicieli Stowarzyszeń. Uzupełnieniem wywiadów był elektroniczny kwestionariusz zawierający pytania otwarte kierowane do prezesów Zarządów LGD oraz przewodniczących Rad Programowych. Zebrane za jego pomocą informacje zostały wykorzystane w czasie formułowania rekomendacji.

W ramach ewaluacji zewnętrznej zbierano także dane ilościowe. Dla każdego LGD przygotowano dwa kwestionariusze ankiety. Pierwsza z nich kierowana była do mieszkańców obszaru objętego Strategią RLKS, a druga do beneficjentów wsparcia osób i przedstawicieli organizacji, które realizowały operacje w ramach jej wdrażania. Zastosowano technikę CAWI (*computer-assisted web interview*), co oznacza, że ankietę przeprowadzona została za pomocą platformy internetowej. Za dystrybucję linka do ankiety odpowiedzialni byli pracownicy poszczególnych Lokalnych Grup Działania. Celem było zgromadzenie co najmniej 100 poprawnie wypełnionych ankiet dla mieszkańców oraz co najmniej 20 ankiet wypełnionych przez beneficjentów. We wszystkich LGD udało się zgromadzić wymaganą dla każdej z ankiet ilość odpowiedzi.

5. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją.

5.1. Obszar objęty Strategią Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność oraz jej podstawowe założenia

W skład obszaru Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O. CENOMA” wchodzi 7 gmin, z czego jedna spośród nich znajduje się na terenie województwa świętokrzyskiego (Kazimierza Wielka), zaś pozostałe 6 na terenie województwa małopolskiego (Bochnia, Drwinia, Koszyce, Nowe Brzesko, Rzezawa, Szczurowa). Trzy gminy są gminami miejsko-wiejskimi (Kazimierza Wielka, Koszyce i Nowe Brzesko), pozostałe zaś wiejskimi¹. Największy teren zajmuje gmina Kazimierza Wielka (ponad 14 tys. ha), a najmniejszy gmina wiejsko-miejska Nowe Brzesko (5 442 ha).

Mimo iż obszar Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O. CENOMA” leży na terenie dwóch województw, cechuje się on wysokim stopniem spójności przestrzennej (każda spośród gmin sąsiaduje bezpośrednio z co najmniej jedną gminą członkowską) oraz wysokim stopniem spójności przyrodniczej, historycznej i kulturowej. Warto zauważyć, że LGD funkcjonuje w niezmienionym składzie od 2006 roku, a współpracy partnerskich gmin nie zaburza fakt, iż jedna z nich położona jest na terenie innego województwa.

¹ Koszyce zmieniły rodzaj gminy z wiejskiego na miejsko-wiejski z dniem 1.01.2019 roku.

Rysunek 1. Obszar LGD „E.O. CENOMA”.

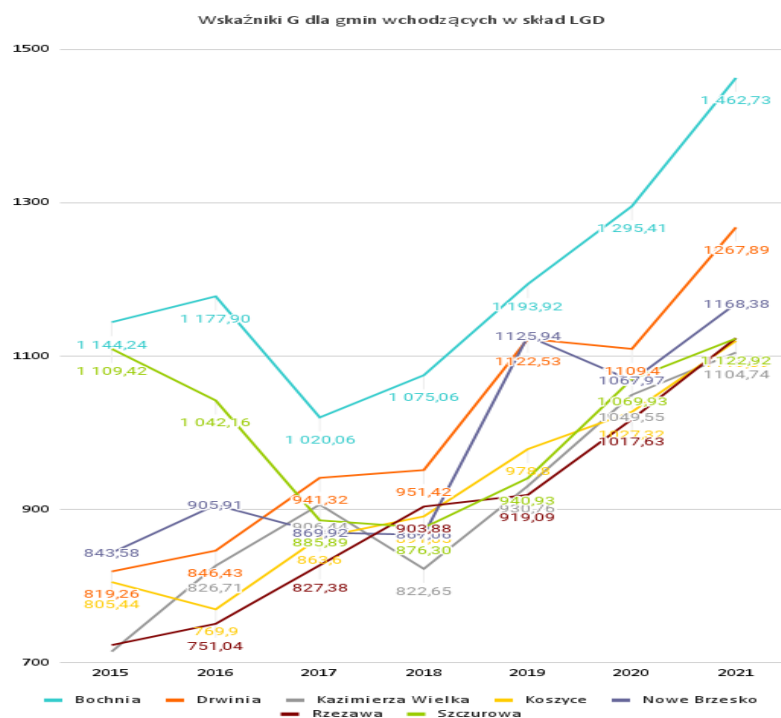
Przyjęta w grudniu 2015 roku Lokalna Strategia Rozwoju Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O. CENOMA” została opracowana przez pracowników Biura LGD i członków Zarządu przy pomocy lokalnej społeczności (głównie na podstawie danych zebranych w czasie spotkań konsultacyjnych i badań ankietowych). LSR spełniła wszystkie wytyczne odnośnie dokumentu strategicznego, jakie zostały opracowane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, co znalazło przełożenie na przyznanie środków finansowych na realizowanie celów strategii. Zajęła ona wówczas II miejsce w rankingu LSR w Małopolsce.

W LSR do problemów, z jakimi musi zmierzyć się społeczność lokalna, zaliczono wyludnianie się obszaru gmin, które wchodzi w skład Lokalnej Grupy Działania. W latach 2015-2020 dało się zaobserwować pogłębianie się problemu - dane statystyczne jednoznacznie wskazują malejący trend jeśli chodzi o liczbę ludności obszaru, a jedynie w gminach Bochnia i Rzeszawa w latach 2015-2020 odnotowano odmienną, pozytywną tendencję. Zmiany w liczbie ludności wynikają z przyrostu naturalnego oraz z sytuacji migracyjnej. Wzrost liczby ludności w gminie Bochnia ma natomiast związek z modą na osiedlanie się mieszkańców miast na wiejskich obszarach oraz dającą się zaobserwować w ostatnich latach mobilnością społeczeństwa. Szczegóły dotyczące liczby ludności w gminach obrazuje poniższa tabela.

Ludność w gminach wchodzących w skład LGD						
Nazwa gminy/rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Bochnia	19 530	19 606	19 744	19 872	20 024	20 152
Drwinia	6 535	6 513	6 505	6 517	6 534	6 494
Kazimierza Wielka	16 426	16 379	16 290	16 210	16 118	16 019
Koszyce	5 611	5 573	5 531	5 508	5 454	5 400
Nowe Brzesko	5 763	5 741	5 750	5 752	5 712	5 676
Rzeszawa	11 117	11 158	11 239	11 276	11 348	11 430
Szczurowa	9 662	9 629	9 594	9 534	9 487	9 407

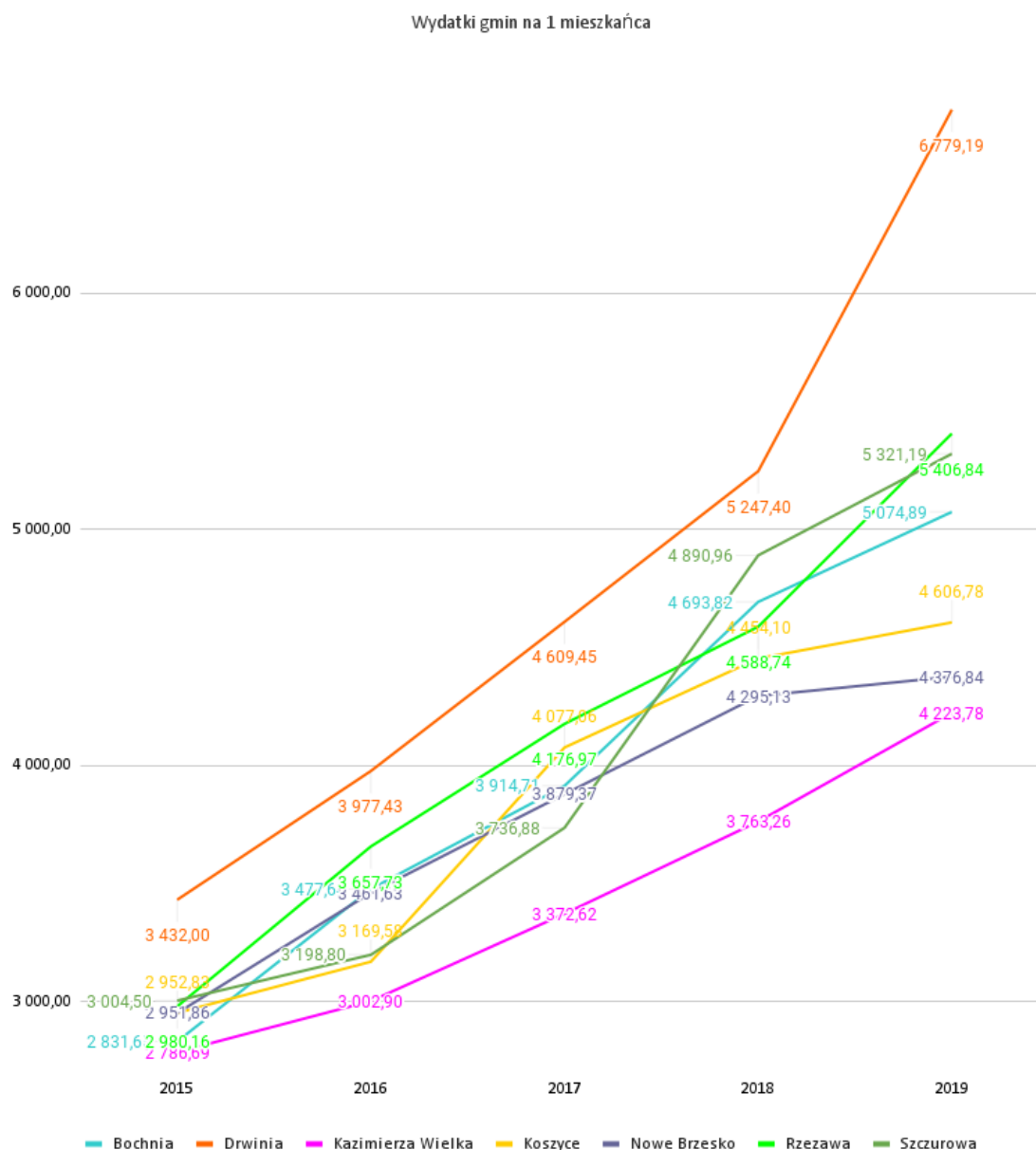
Tabela 1. Ludność w gminach wchodzących w skład LGD „E.O. CENOMA”.

Istotnym wskaźnikiem, który opisuje sytuację gmin wchodzących w skład LGD jest poziom osiąganych przez nie dochodów. Wyrazem zdolności dochodowej gmin jest wskaźnik dochodów podatkowych na jednego mieszkańca w gminie, czyli tzw. wskaźnik G, stanowiący podstawę do wyliczenia rocznych kwot części wyrównawczej subwencji ogólnej i wpłat. Zgodnie z ustawą o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, wskaźnik G dla każdej gminy oblicza się dzieląc kwotę dochodów podatkowych (z tytułu podatku od nieruchomości, podatku rolnego, podatku leśnego, podatku od środków transportowych, podatku od czynności cywilnoprawnych, podatku od osób fizycznych, opłacanego w formie karty podatkowej, wpływów z opłaty skarbowej, wpływów z opłaty eksploatacyjnej, udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych oraz udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych) za rok poprzedzający rok bazowy przez liczbę mieszkańców gminy. Wskaźniki w 2021 roku w gminach wchodzących w skład LGD kształtują się w przedziale 1 104,74 (Kazimierza Wielka) - 1 462,73 (Bochnia). Warto dla porównania odnotować, że najwyższym wskaźnikiem G w Polsce może się pochwalić gmina Kleszczów – w 2021 wyniesie on 29 808,10 zł (w 2020 roku - 31 028,40 zł). Najniższy wskaźnik G obliczono dla gminy Potok Górny – 485,66 zł w 2021 roku (w 2020 roku - 454,97 zł).

Wykres 1. Wskaźnik G dla gmin wchodzących w skład LGD „E.O.CENOMA”.

Wydatki gmin przynależących do LGD z roku na rok są coraz większe. Od lat najwyższe wydatki na 1 mieszkańca na tym obszarze dotyczą gminy Drwinia, gdzie w 2019 roku sięgnęły kwoty 6 779,19, zaś najniższe odnotowuje się w gminie Kazimierza Wielka (4 223,78). Warto zwrócić uwagę na dynamikę wzrostu – w latach 2015-2019 w gminie Drwinia wzrosły one aż o 3 347,19. Wydatki w gminach obejmują przede wszystkim oświatę i wychowanie oraz działania związane z rodziną, a w dalszej kolejności wydatki na administrację publiczną, gospodarkę komunalną i ochronę środowiska, transport i łączność.

Wykres 2. Wydatki gmin z obszaru LGD „E.O. CENOMA” na 1 mieszkańca.

Gminy wchodzące w skład Nadwiślańskiej Grupy Działania nie należą do najbardziej rozwiniętych na tle wszystkich małopolskich gmin (w przypadku Kazimierzy Wielkiej porównaniem są gminy świętokrzyskie). Biorąc pod uwagę fakt, iż województwo małopolskie liczy łącznie 182 gminy, słabo prezentują się przede wszystkim lokaty gmin Koszyce i Nowe Brzesko, co obrazuje poniższa tabela.

Gmina	Lokaty gmin w województwie w poszczególnych kategoriach w roku 2019			
	Dochody własne budżetu gminy na 1 mieszkańca	Środki w dochodach budżetu gminy na finansowanie projektów UE na 1 mieszkańca	Wydatki budżetu gminy na 1 mieszkańca	Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności
Bochnia	70	130	97	100
Drwinia	95	6	9	158
Kazimierza Wielka	72	77	92	64
Koszyce	136	160	147	145
Nowe Brzesko	77	135	161	84
Rzezawa	65	166	62	131
Szczurowa	117	27	71	161

Tabela 2. Gminy wchodzące w skład LGD na tle innych gmin ze swojego województwa.

Do koniecznych działań w Lokalnej Strategii Rozwoju zaliczono wsparcie przedsiębiorczości i tworzenie miejsc pracy. Podkreślono także znaczenie konkurencyjności oferowanych usług społecznych i publicznych. Jej zwiększenie miało służyć między innymi przyciąganiu nowych mieszkańców i zachęcania obecnych do dalszego zamieszkiwania na terenie. Do obszarów interwencji zaliczono pozyskiwanie środków na podejmowanie lub rozwój działalności gospodarczej, podnoszenie kompetencji pracowników, bezpłatne doradztwo oraz preferencyjne kryteria wyboru służące kształtowaniu i promocji postaw przedsiębiorczych. Było to działanie o tyle istotne, że sytuacja na rynku pracy w gminach wchodzących w skład Lokalnej Grupy Działania daleka była od idealnej. Za jeden z podstawowych problemów w aspekcie przedsiębiorczości uznano brak funkcjonujących na terenie LGD przedsiębiorstw państwowych, a dodatkowo podkreślono, iż słabo rozwinięte są podmioty działające w formie spółdzielni. W kontekście przedsiębiorczości w LSR zwracano

też uwagę na problemy dotyczące niskiego poziomu innowacyjności lokalnej gospodarki, niski potencjał inwestycyjny lokalnych przedsiębiorstw, słabą integrację środowiska biznesu, duże rozdrobnienie przedsiębiorczości oraz brak inkubatora przedsiębiorczości.

W ostatnich latach sytuacja dotycząca przedsiębiorczości nieco się poprawiła. Należy zauważyć, że liczba pracujących w większości gmin obszaru LGD wzrasta. Odwrotną tendencję obserwuje się jedynie w gminach Koszyce i Szczurowa.

Gmina	Pracujący w gminach wchodzących w skład LGD					
	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
	2015	2019	2015	2019	2015	2019
Bochnia	1 959	2 227	1 048	1 247	911	980
Drwinia	485	564	214	263	271	301
Kazimierza Wielka	1 921	2 017	719	819	1 202	1 198
Koszyce	287	265	105	95	182	170
Nowe Brzesko	461	512	245	222	216	290
Rzezawa	983	1 382	460	786	523	596
Szczurowa	916	880	449	426	467	454

Tabela 3. Pracujący w gminach wchodzących w skład LGD „E.O. CENOMA”.

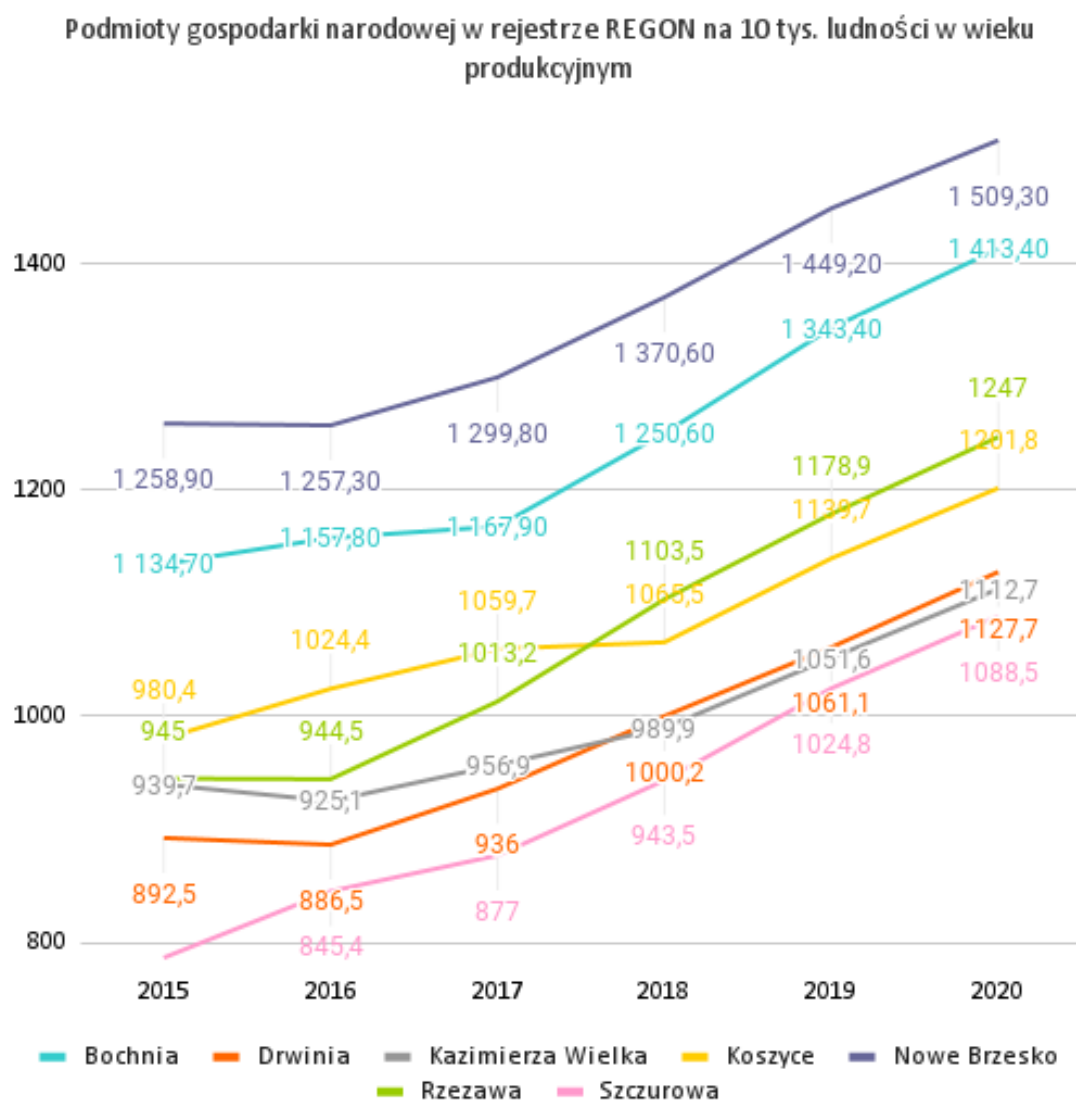
W LSR podkreślano, iż wskaźnik udziału bezrobotnych w ogólnej liczbie mieszkańców w przypadku gmin wiejskich jest nie najlepszy, zaś w gminach miejsko-wiejskich wskaźnik ten był wyższy niż województwa. Zwracano też uwagę na niekorzystną strukturę bezrobocia i przewagę długotrwale bezrobotnych oraz fakt, iż kobiety stanowiły około 50% bezrobotnych. Około 1/3 bezrobotnych nie posiadała doświadczenia zawodowego, a dodatkowo przeważały wśród nich osoby ze stażem pracy nie przekraczającym 5 lat. Niezbędne stało się więc podjęcie działań w zakresie aktywizacji i podnoszenia kwalifikacji młodych osób i zachęcania ich do rozpoczynania działalności gospodarczej, a także wspieranie inicjatyw na rzecz aktywizacji osób w wieku powyżej 50 lat.

W latach 2015-2019 odnotowano pewną poprawę sytuacji na rynku pracy we wszystkich gminach wchodzących w skład LGD, w tym także poprawę sytuacji kobiet na rynku pracy. Należy jednak pamiętać o tym, że system sprawozdawczości rejestrów bezrobocia dość słabo odzwierciedla faktyczną sytuację na rynku pracy. Da się zaobserwować tendencję, że duża liczba osób nie zgłasza się do Urzędów Pracy, co ma związek ze zmianą mentalności i rosnącym przekonaniem, że wpisanie do rejestru osób poszukujących pracy generuje więcej kłopotów niż niesie za sobą pożytku. Przykładowo, konsultacje z mieszkańcami gmin obszaru LGD wskazały, iż kobiety będące gospodyniami domowymi nie rejestrują się w Powiatowych Urzędach Pracy, gdyż alternatywą jest ubezpieczenie w KRUS. Z drugiej strony spadki wskaźników bezrobocia wynikają również na pewno z coraz lepszej sytuacji gospodarczej w kraju.

Gmina	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności według płci					
	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Bochnia	4,0	2,9	3,2	2,3	5,0	3,6
Drwinia	3,4	2,0	2,9	1,6	3,9	2,4
Kazimierza Wielka	9,3	6,8	8,7	6,5	9,9	7,3
Koszyce	5,9	3,5	5,1	2,7	6,7	4,4
Nowe Brzesko	6,3	4,1	6,3	4,1	6,2	4,0
Rzezawa	4,6	2,6	3,6	2,1	5,8	3,3
Szczurowa	5,4	2,8	4,7	2,1	6,1	3,6

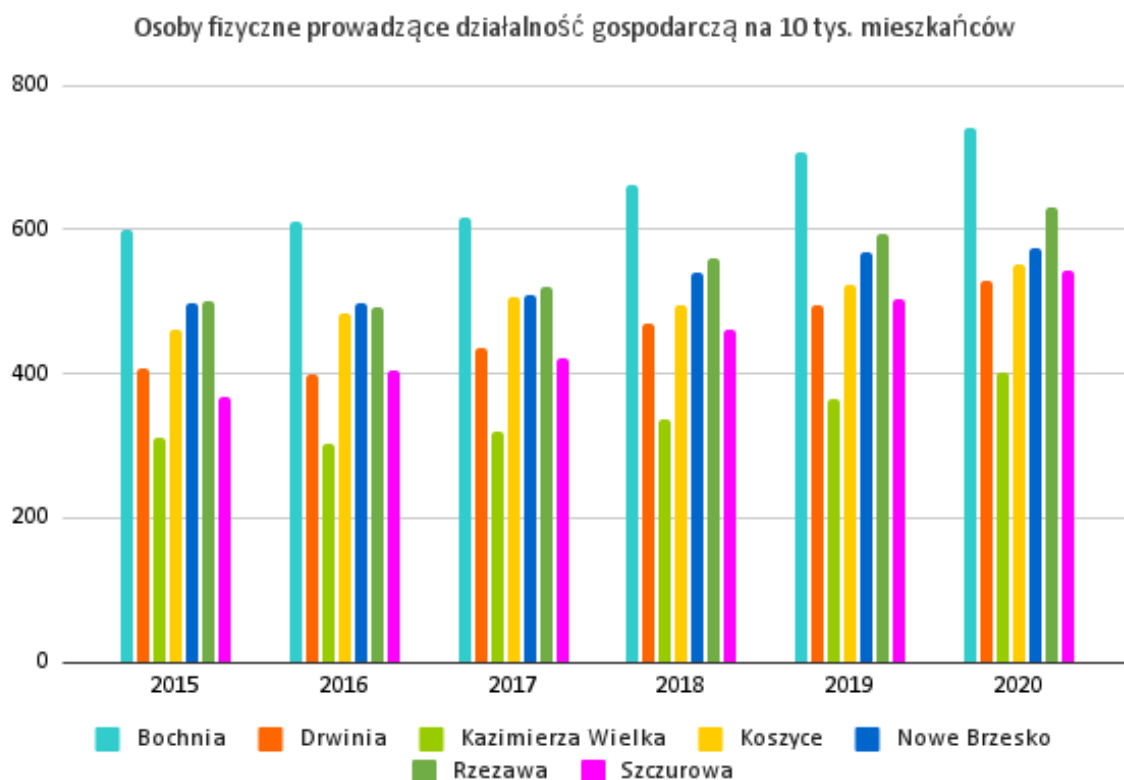
Tabela 4. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności według płci.

W gminach obszaru LGD w latach 2015-2020 odnotowano wzrost zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym. Największą ich liczbę odnaleźć można w gminie Nowe Brzesko oraz gminie Bochnia.

Wykres 3. Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym.

Na obszarze LGD dało się także zaobserwować w latach 2015-2020 wzrastającą liczbę osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (na 10 tys. mieszkańców). Największy wzrost odnotowano w gminie Szczurowa, gminie Bochnia oraz gminie Rzezawa.

Wykres 4. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców.

W Lokalnej Strategii Rozwoju dużo miejsca poświęcono działalności sektora społecznego i rozwojowi społeczeństwa obywatelskiego. Podkreślono, iż na obszarze LGD funkcjonuje wiele organizacji zajmujących się kultywowaniem lokalnych tradycji, zwyczajów i folkloru. Wymienić tutaj można między innymi koła gospodyń wiejskich, OSP, kluby sportowe, zespoły taneczne, orkiestry dęte, stowarzyszenia przyczyniające się do rozszerzania oferty spędzania wolnego czasu dla mieszkańców i turystów, a także Uniwersytet Trzeciego Wieku. W tym aspekcie renesans zainteresowania dotyczył przede wszystkim KGW, które osiągały sukcesy np. w postaci realizowanych projektów przy wykorzystaniu zewnętrznych źródeł finansowania.

Lokalna Strategia Rozwoju wśród koniecznych działań wskazała jednak dalsze tworzenie oferty czasu wolnego i ochronę lokalnego dziedzictwa kulturalnego, przyrodniczego i historycznego. Podkreślano w tym aspekcie rozwój idei społeczeństwa

obywatelskiego i wzrastającą popularność form aktywności polegających na nieodpłatnym angażowaniu się w rozmaite inicjatywy.

Mieszkańcy części obszarów, w świetle LSR, zwracali uwagę na niedostateczne wyposażenie w infrastrukturę rekreacyjno-sportową, edukacyjną i kulturalną, a także jej niezadowalający stan techniczny (szczególnie w małych miejscowościach). Podkreślono również, iż w wielu przypadkach zaangażowane podmioty nie dysponują potencjałem finansowym, opierają się na pracy społecznej członków oraz na wolontariacie i pojawia się konieczność ich wspierania. Do innych problemów zaliczono: niechęć organizacji społecznych do formalizowania swej działalności, niski poziom integracji młodych mieszkańców z obszarem i lokalną społecznością, niski udział ludności w wieku produkcyjnym w społecznych inicjatywach. Rezultatem stawały się słabnące więzi społeczne i zmniejszająca się integracja obszaru. Wskazywano więc na konieczność aktywizacji mieszkańców i kształtowania między nimi pozytywnych relacji, a tym samym wzrost inicjatyw społeczno-kulturalnych i wykorzystania szans z otoczenia dotyczących spędzania wolnego czasu, rekreacji i turystyki.

Do grup szczególnie ważnych z punktu widzenia realizacji LSR zaliczono grupy defaworyzowane, czyli osoby szczególnie zagrożone wykluczeniem społecznym. To one miały stać się głównymi odbiorcami działań wiążących się z kształtowaniem i promowaniem postaw przedsiębiorczych oraz komercjalizacją usług oferty czasu wolnego. W LSR do grup defaworyzowanych zaliczono przede wszystkim: kobiety, osoby powyżej 50 roku życia, bezrobotnych do 25 roku życia, osoby długotrwale bezrobotne, osoby bez doświadczenia zawodowego oraz osoby korzystające z pomocy społecznej z powodu ubóstwa. Dane ujęte w diagnozie obszaru wskazują, iż wybór ten był słuszny.

W kontekście grup defaworyzowanych w LSR zwrócono uwagę na takie problemy jak: niedostateczna ilość miejsc pracy, pogarszająca się kondycja finansowa gospodarstw domowych, depopulacja, niedostosowanie infrastruktury lokalnej do zmieniających się potrzeb społeczności czy zagrożenie patologiami.

Lokalna Strategia Rozwoju wśród istotnych zagrożeń wskazywała także starzejące się społeczeństwo i trend ten w ostatnich latach jeszcze się pogłębiał. Dane ze statystyk publicznych wskazują na stopniowy spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym

i produkcyjnym w większości gmin obszaru LGD, wzrasta natomiast grupa mieszkańców w wieku poprodukcyjnym. Doprowadziło to do słusznego wniosku o konieczności wspierania i aktywizowania osób starszych 50+, a także przeciwdziałaniu tendencji odpływu młodych mieszkańców poza obszar LGD (np. poprzez podnoszenie jakości oferty edukacyjnej i kulturalnej). Warto zauważyć, że nieco inna tendencja dotyczy gminy Bochnia, gdzie daje się zaobserwować wzrost liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym oraz gminy Rzeszawa, gdzie występuje wzrost liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym. Należy jednak odnotować, że wzrost ten nie jest na pewno dynamiczny czy przynajmniej porównywalny ze wzrostem liczby ludności w wieku poprodukcyjnym.

Gmina	Ludność gmin w wieku:					
	Przedprodukcyjnym		Produkcyjnym		Poprodukcyjnym	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Bochnia	4 019	4 165	12 364	12 367	3 147	3 620
Drwinia	1 273	1 227	4 101	3 946	1 161	1 321
Kazimierza Wielka	2 491	2 376	10 376	9 697	3 559	3 946
Koszyce	914	819	3 519	3 320	1 178	1 261
Nowe Brzesko	1 016	994	3 646	3 399	1 101	1 283
Rzeszawa	2 259	2 308	7 217	7 185	1 641	1 937
Szczurowa	1 763	1 651	6 102	5 852	1 797	1 904

Tabela 5. Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym.

Saldo migracji w większości gmin wchodzących w skład LGD przybrało wartość ujemną. W dalszym ciągu potwierdza się więc określona w LSR tendencja odpływu ludności w poszukiwaniu lepszych perspektyw rozwoju, pracy i życia. Niepokojący jest z pewnością wzrost tej tendencji, zwłaszcza w przypadku gmin Drwinia i Koszyce. Wartości dodatnie dotyczą dwóch gmin: Bochnia i Rzeszawa. W kontekście tej pierwszej dużą rolę odrywa na pewno wspomniana już moda na osiedlanie się mieszkańców miast na wiejskich obszarach oraz dająca się zaobserwować w ostatnich latach mobilność społeczeństwa.

Saldo migracji ogółem w gminach wchodzących w skład LGD				
Nazwa gminy/rok	2016	2017	2018	2019
Bochnia	67	48	40	62
Drwinia	-7	7	-6	-27
Kazimierza Wielka	-18	1	-29	-21
Koszyce	8	-18	-14	- 36
Nowe Brzesko	-4	-2	5	-15
Rzezawa	0	59	11	17
Szczurowa	-17	-12	-50	-22

Tabela 6. Saldo migracji ogółem w gminach wchodzących w skład LGD.

W Lokalnej Strategii Rozwoju zwrócono uwagę na funkcjonowanie pomocy społecznej na obszarze objętym LSR. Jej udzielanie miało najczęściej związek z bezrobociem i ubóstwem. Podkreślono istotę tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw, ale także odpowiednich działań w sferze społecznej, zmierzających do włączania społeczności w rozmaite inicjatywy. W kontekście tego zagadnienia, warto zauważyć, że we wszystkich gminach dało się zaobserwować w ostatnich latach spadek odsetka osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej, choć liczby te pozostają w dalszym ciągu wysokie, zwłaszcza gdy weźmie się pod uwagę średnią z województwa małopolskiego/świętokrzyskiego. Ważną kwestią jest także zmiana kryteriów przyznawania pomocy (podwyższenie poziomu kryterium dochodowego, decydującego o przyznaniu pomocy).

Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności					
Nazwa gminy/rok	2015	2016	2017	2018	2019
WOJEWÓDZTWO MAŁOPOLSKIE	611	549	485	447	413

WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE	946	862	761	688	634
Bochnia	775	666	490	466	401
Drwinia	934	836	790	699	566
Kazimierza Wielka	791	700	620	703	663
Koszyce	1 024	742	849	718	848
Nowe Brzesko	709	639	610	534	468
Rzezawa	567	525	499	442	442
Szczurowa	725	653	502	407	370

Tabela 7. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności w gminach wchodzących w skład LGD „E.O. CENOMA”.

W Lokalnej Strategii Rozwoju sporo miejsca poświęcono kwestiom dotyczącym turystyki i zwrócono tym samym uwagę, że branża związana z obsługą turystów jest słabo rozwinięta na obszarze. Działania na rzecz poprawy tej sytuacji te są o tyle istotne, iż mamy do czynienia z terenami, których niewątpliwymi atutami są walory przyrodnicze, zasoby leśne oraz korzystne położenie. W LSR zwracano uwagę, że rozwój działalności gospodarczej związanej z turystyką może stanowić alternatywę dla rolnictwa. Podkreślano też, że niedostateczna promocja walorów turystycznych była wskazywana jako jeden z problemów na spotkaniach konsultacyjnych w czasie tworzenia dokumentu strategicznego. W tym aspekcie przywoływano także niedostateczne oznakowanie istniejących turystycznych atrakcji oraz małą popularność agroturystyki.

W LSR stwierdzono, że liczba obiektów noclegowych na analizowanym obszarze jest niewystarczająca. Na przestrzeni ostatnich lat nie odnotowano w żadnej z gmin powstania

nowego turystycznego obiektu tego rodzaju. Najwięcej w dalszym ciągu posiada ich gmina Rzezawa, na której atrakcyjność turystyczną wpływ mają liczne obiekty zabytkowe, różnorodność i bogactwo przyrodnicze, a także szlaki rowerowe czy stadnina koni. Pozytywnym działaniem w gminie Rzezawa była niewątpliwie realizacja projektu „Wioska tematyczna pomysłem na innowacyjny produkt turystyki wiejskiej” skutkująca powstaniem tzw. „Wioski dobrej pogody”, która swą ofertę oparła na rodzinnej, weekendowej turystyce. Walory przyrodnicze, kulturalne i historyczne pozostają jednak również atutem innych gmin obszaru i ten potencjał z pewnością nie jest w odpowiedni sposób wykorzystywany.

Turystyczne obiekty noclegowe w gminach – stan w dniu 31 lipca poszczególnych lat			
Nazwa gminy/rok	2016	2018	2020
Bochnia	1	2	2
Drwinia	-	1	1
Kazimierza Wielka	1	2	2
Koszyce	1	1	1
Nowe Brzesko	3	3	3
Rzezawa	5	5	4
Szczurowa	-	1	1

Tabela 8. Turystyczne obiekty noclegowe w gminach wchodzących w skład LGD.

W Lokalnej Strategii Rozwoju podkreślono, iż Nadwiślańska Grupa Działania „E.O. CENOMA” to obszar o dużym i różnorodnym potencjale rozwojowym, który wynika z historii, tradycji, dogodnego położenia, ciekawych walorów przyrodniczych oraz sprecyzowanego profilu gospodarczego. Potencjał ten, jak zwracano uwagę, jest jednak niedostatecznie wykorzystywany, a w niektórych przypadkach uśpiony. W ramach Lokalnej Strategii Rozwoju wskazano trzy cele główne, a w ich obrębie cele szczegółowe. Sformułowano je opierając się o wyniki przeprowadzonej diagnozy i na podstawie wniosków z analizy obszaru przeprowadzonej techniką SWOT. Uznano, iż realizacja celów pozwoli ograniczyć najistotniejsze problemy dotyczące społeczność gmin, a w konsekwencji da szansę na efektywne wykorzystanie potencjałów.

Pierwszy cel ogólny dotyczył **wspierania rozwoju przedsiębiorczości**, w tym tworzenia warunków do poprawy konkurencyjności lokalnych producentów i usługodawców z wykorzystaniem innowacyjności oraz wspieraniem grup defaworyzowanych. W ramach tego celu postanowiono przeznaczać środki na podejmowanie działalności gospodarczej, rozwój działalności gospodarczej, tworzenie oferty inwestycyjnej i promocję przedsiębiorczości, a także budowę, remont i modernizację obiektów infrastruktury turystycznej i operacje mające na celu promocję turystyki lokalnej. Przedsięwzięcia te miały zmierzać do niwelowania problemów, jakimi są m.in. niski poziom przedsiębiorczości mieszkańców obszaru i wysoki wskaźnik bezrobocia.

W ramach drugiego celu, dotyczącego **tworzenia czystego ekologicznie, estetycznego i poukładanego przestrzennie obszaru LGD**, zakładano budowę, remonty, modernizację i wyposażanie obiektów infrastruktury publicznej i przestrzennej służących zaspokajaniu potrzeb kulturowych i społecznych, a także poddawanie pracom konserwatorskim albo restauratorskim zabytków oraz budowę, remonty i wyposażanie obiektów rekreacyjnych.

Trzeci cel dotyczył **rozwój kapitału społecznego i ochrony lokalnego dziedzictwa kulturowego, historycznego i przyrodniczego**. Tutaj założono prowadzenie takich działań jak: zajęcia edukacyjne, warsztaty, wizyty studyjne, konferencje, konkursy, działania promocyjne polegające na wydawaniu materiałów promocyjnych, publikacji, map i folderów, a także wyposażanie podmiotów funkcjonujących w sferze kultury czy organizowanie imprez promujących tradycję i kulturę, kreujących markę regionu.

Podsumowując, można stwierdzić, że Lokalna Strategia Rozwoju do kluczowych działań zaliczyła:

- wspieranie przedsiębiorczości i tworzenie miejsc pracy;
- zagospodarowanie przestrzeni publicznej w celu poprawy funkcjonalności, estetyki i ładu przestrzennego oraz bezpieczeństwa mieszkańców;
- działania proekologiczne i prośrodowiskowe;
- tworzenie oferty czasu wolnego i ochrona lokalnego dziedzictwa kulturalnego, przyrodniczego i historycznego;

- wspieranie ekonomii społecznej;
- wzmacnianie tożsamości lokalnej i aktywności mieszkańców;
- turystyczne wykorzystanie zasobów regionu.

Określone przez Nadwiślańską Grupę Działania „E.O. CENOMA” cele (ogólne i szczegółowe), przypisane im przedsięwzięcia i wskaźniki odpowiadają na problemy, które zostały zdiagnozowane poprzez analizę danych statystycznych oraz konsultacje społeczne prowadzone na obszarze LGD. Osiągnięcie określonych pułapów wskaźników daje szansę na zniwelowanie słabych stron obszaru. W konsekwencji można stwierdzić, że Lokalna Strategia Rozwoju mogła przyczynić się do pozytywnych zmian na obszarze Lokalnej Grupy Działania.

5.2. Rzeczowy i finansowy postęp w realizacji LSR

Ocena postępu rzeczowo-finansowego pozwala sprawdzić pierwsze efekty wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju. Ewaluacja jest możliwa dzięki danym dotyczącym wskaźników wartości produktu, przypisanych do poszczególnych przedsięwzięć na etapie tworzenia LSR. Umiejętny dobór wskaźników zwiększa możliwość dobrej orientacji w realizowaniu celów szczegółowych. Na początek warto przyrzeć się samej historii naborów, której szczegóły prezentuje poniższa tabela.

Data naboru	Przedsięwzięcie (K – konkurs, O – operacja własna, G – projekt grantowy)	Liczba złożonych wniosków	Liczba wybranych wniosków	Liczba podpisanych umów	Protesty złożone	Protesty / odwołania uwzględnio ne
26.10.2016- 16.11.2016	Podejmowanie działalności gospodarczej (K)	9	9	4	0	0
15.05.2017- 30.05.2017	Rozwój działalności gospodarczej (K)	10	9	3	1	0
15.05.2017- 30.05.2017	Podejmowanie działalności gospodarczej (K)	13	13	7	0	0
14- 31.07.2017	Zachowanie dorobku historycznego i kulturowego oraz sakralnego obszaru LGD (K)	3	2	2	0	0
14- 31.07.2017	Budowa/remont/ modernizacja/wyposażenie obiektów pozwalających na obsługę ruchu turystycznego	10	9	9	0	0

	i/lub promocja turystyki lokalnej (K)					
14-31.07.2017	Poprawa infrastruktury publicznej i przestrzennej służącej zaspokajaniu potrzeb kulturowych i społecznych (K)	11	10	10	0	0
26.09.2017-25.10.2017	Zwiększenie oferty kulturalno-edukacyjnej dla dzieci, młodzieży i dorosłych poprzez organizację warsztatów, wizyt studyjnych, wystaw, konferencji, konkursów (G)	15	12	10	0	0
26.09.2017-25.10.2017	Kultywowanie tradycji, kultury, obrzędów i promocja zasobów i walorów lokalnych, poprzez opracowanie i wydanie materiałów promocyjnych, publikacji map, bądź folderów promujących obszar LGD (G)	7	7	6	0	0
4-18.05.2018	Zachowania dorobku historycznego, kulturowego oraz sakralnego obszaru LGD (K)	2	2	2	0	0
4-18.05.2018	Poprawy infrastruktury publicznej i przestrzennej służącej zaspokajaniu potrzeb kulturowych i społecznych (K)	7	7	5	0	0
4-18.05.2018	Wzbogacenia oferty czasu wolnego w zakresie rekreacji (K)	7	7	7	0	0
4-18.05.2018	Kultywowania tradycji, kultury, obrzędów i promocja zasobów i walorów lokalnych (K)	7	7	7	0	0
19.04.2018 - 19.05.2018	Wydanie materiałów promocyjnych, publikacji, map, folderów promujących obszar LGD-ów (O)	1	1	1	0	0
15-29.05.2018	Podjęmowanie działalności gospodarczej (K)	9	8	3	0	0
29.05.2018 - 28.06.2018	Stworzenie oferty inwestycyjnej oraz promocja przedsiębiorczości (O)	1	1	1	0	0
20.07.2018-03.08.2018	Kultywowanie tradycji, kultury, obrzędów i promocja zasobów i walorów lokalnych,	6	5	4	0	0

	poprzez organizację przedsięwzięć i imprez promujących tradycję/kulturę lub kreujących markę regionu lub promocja obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych (G)					
08.10.2018-22.10.2018	Rozwój działalności gospodarczej (K)	2	2	2	0	0
30.07.2019-20.08.2019	Podjęcie działalności gospodarczej (K)	18	18	12	0	0
30.07.2019-20.08.2019	Rozwój działalności gospodarczej (K)	14	12	5	1	0
30.07.2019-20.08.2019	Budowy lub przebudowy ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej, lub kulturalnej (K)	2	2	2	0	0
03.12.2019-18.12.2019	Promocja obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych (G)	7	7	6	0	0
03.12.2019-18.12.2019	Wzmocnienie kapitału społecznego w tym poprzez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych, w ramach przedsięwzięcia III.1.1 Zwiększenie oferty kulturalno-edukacyjnej dla dzieci, młodzieży i dorosłych poprzez organizację warsztatów, wizyt studyjnych, wystaw, konferencji, konkursów. (G)	10	9	9	0	0
03.02.2020-17.02.2020	Podjęcie działalności gospodarczej (K)	25	25	19	0	0
03.02.2020-17.02.2020	Rozwój działalności gospodarczej (K)	10	10	4	0	0
11.05.2020r. - 10.06.2020r.	Wydanie materiałów promocyjnych, publikacji, map, folderów promujących obszar LGD-ów (O)	1	1	1	0	0
3.08-17.08.2020	Wzbogacenie czasu wolnego w zakresie rekreacji (K)	7	7	7	0	0
26.10.2020-	Podjęcie działalności	9	9	W trakcie	1	0

09.11.2020	gospodarczej (K)			weryfikacji UMWM		
26.10.2020-09.11.2020	Rozwój działalności gospodarczej (K)	13	11	W trakcie weryfikacji UMWM	0	0

Tabela 9. Nabory w ramach wdrażania LSR w latach 2016-2020.

Dane zamieszczone w powyższej tabeli jednoznacznie wskazują, że LGD wykazała się dużą aktywnością w zakresie prowadzenia naboru wniosków. Większość z nich spotkała się ze sporym zainteresowaniem ze strony beneficjentów. Zdecydowanie największą popularnością cieszyły się nabory na podejmowanie działalności gospodarczej, a w dalszej kolejności jej rozwój. Stosunkowo dużym powodzeniem cieszyły się nabory na konkursy związane z obsługą ruchu turystycznego i promocją lokalnej turystyki, poprawą infrastruktury publicznej i przestrzennej służącej zaspokajaniu potrzeb kulturowych i społecznych. Mieszkańcy obszaru najmniejsze zainteresowanie wykazywali uczestnictwem w realizacji projektów grantowych. W ich przypadku największe powodzenie miały przedsięwzięcia dotyczące zwiększenia oferty kulturalno-edukacyjnej, wydawania rozmaitych materiałów promujących obszar LGD czy wzmocnienia kapitału społecznego poprzez podnoszenie wiedzy społeczności w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych. Operacje własne dotyczyły natomiast wydawania materiałów promocyjnych. W 2018 roku w ramach operacji własnej dotyczącej stworzenia oferty inwestycyjnej i promocji przedsiębiorczości przygotowano dodatkowo specjalną aplikację internetową o terenach inwestycyjnych należących do obszaru LGD.

Nabory prowadzone były według przyjmowanego corocznie harmonogramu, aktualizowanego w przypadku pojawiających się ku temu przesłanek. Zmiany w terminach miały głównie związek z tempem pracy Urzędu Marszałkowskiego, co skutkowało przesunięciami w ocenach naboru (nawet o półtora roku) i przysporzyło LGD nieco kłopotów. W przypadku przedsięwzięć związanych z przedsiębiorczością starano się na bieżąco aktualizować działania, z uwagi na konieczność ponownego rozdysponowania środków w sytuacji, gdy nie doszło do podpisania umowy na realizację operacji. Należy też wspomnieć, iż w 2020 roku rozprzestrzenianie się koronawirusa SARS-CoV-2 nie wpłynęło negatywnie na składanie wniosków do naboru.

Poniższe tabele pokazują jak „E.O. CENOMA” radzi sobie z realizowaniem założonych celów.

Cel ogólny	Cel Szczegółowy	Przedsięwzięcie	Wskaźnik produktu	Jednostka miary	Stan docelowy	Realizacja (%) 2018		Realizacja (%) 2019		Realizacja (%) 2020		Realizacja (%) 31.05.2021	
						U	P	U	P	U	P	U	P
1.0 Wsparcie przedsiębiorczości mieszkańców Nadwiślańskiej Grupy Działania "E.O.CENOMA"	1.1 Rozwój i różnicowanie działalności w sferze produkcji rolniczej i pozarolniczej oraz usług	I.1.1 Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości, w tym tworzenie warunków do poprawy konkurencyjności lokalnych producentów i usługodawców z wykorzystaniem innowacyjności oraz wspieraniem grup defaworyzowanych	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa, w tym operacji innowacyjnych i/lub wspierających grupy defaworyzowane	szt.	51 (w 2018 roku 50)	34	10	27,45	17,64	50,98	31,37	88,22	43,13
			Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa, w tym operacji innowacyjnych i/lub wspierających grupy defaworyzowane	szt.	21	7	1	23,81	9,52	42,85	23,80	66,66	38,09
			Liczba szkoleń wspierających rozwój zawodowy	szt.	2	-	-	-	-	-	-	0	0
			Stworzenie oferty inwestycyjnej oraz promocja przedsiębiorczości	szt.	2	1	0	50	50	50	50	100	50
	1.2 Rozwój produktów i usług turystycznych oraz aktywna ich promocja	I.2.1 Budowa/remont/modernizacja /wypożyczenie obiektów pozwalających na obsługę ruchu turystycznego i/lub promocja turystyki lokalnej	Liczba wybudowanych/ wyremontowanych/ zmodernizowanych/ wyposażonych obiektów infrastruktury turystycznej i/lub operacji promujących turystykę lokalną	szt.	10	34	1	330	330	330	330	330	330
			Liczba sieci w zakresie usług turystycznych, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	szt.	1	0	0	0	0	0	0	-	-
2.0 Stworzenie czystego	2.1 Poprawa stanu i	II.1.1 Poprawa infrastruktury	Liczba wybudowanych obiektów infrastruktury publicznej i	szt.	10	10	0	150	150	150	150	150	150

ekologicznie, estetycznego i poukładanego przestrzennie obszaru LGD	dostępności przestrzeni publicznej oraz estetyki przestrzennej, w tym obiektów i miejsc służących zaspokajaniu potrzeb kulturowych i społecznych	publicznej i przestrzennej służącej zaspokajaniu potrzeb kulturowych i społecznych	przestrzennej służących zaspokajaniu potrzeb kulturowych i społecznych										
			Liczba wyremontowanych/ zmodernizowanych/ wyposażonych obiektów infrastruktury publicznej i przestrzennej służących zaspokajaniu potrzeb kulturowych i społecznych	szt.	24	0	0	79,16	25	104,16	104,16	104,16	104,16
		II.1.2 Zachowanie dorobku historycznego, kulturowego oraz sakralnego obszaru LGD	Liczba zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim w wyniku wsparcia otrzymanego w ramach realizacji LSR	szt.	4	0	0	125	100	125	125	125	125
	2.2 Tworzenie, wyposażenie i promocja przestrzeni aktywnego i zdrowego wypoczynku	II.2.1 Wzbogacenie oferty czasu wolnego w zakresie rekreacji	Liczba wybudowanych/wyremontowanych/ wyposażonych obiektów rekreacyjnych	szt.	27 (do 2019 roku 26)	0	0	84,61	42,3	103,7	81,48	122,22	81,48
			Liczba zrealizowanych projektów współpracy, w tym projektów współpracy międzynarodowej	szt.	2	-	-	-	-	0	0	0	0
			Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy	szt.	2	-	-	-	-	0	0	0	0
		II.2.2 Kreowanie postaw pożądanych społecznie, podnoszenie kompetencji oraz rozwijanie świadomości proekologicznej i prośrodowiskowej mieszkańców	Liczba działań edukacyjnych ukierunkowanych na kreowanie postaw społecznie pożądanych oraz rozwijających świadomość proekologiczną i prośrodowiskową mieszkańców	szt.	7	0	0	57,14	57,14	71,42	71,42	85,71	85,71
3.0 Rozwój kapitału społecznego i ochrona lokalnego	3.1 Wspieranie aktywności mieszkańców i organizacji	III.1.1 Zwiększenie oferty kulturalno-edukacyjnej dla dzieci, młodzieży i dorosłych poprzez	Liczba inicjatyw- zajęć edukacyjnych, warsztatów, wizyt studyjnych, wystaw, konferencji, konkursów	szt.	88	6,81	0	63,75	35,23	88,75	55,68	113,75	76,13

dziedzictwa kulturowego, historycznego oraz przyrodniczego	społecznych popularyzujących integrację i współpracę społeczności	organizację warsztatów, wizyt studyjnych, wystaw, konferencji, konkursów		szt.	50	-	-	-	-	68	68	68	68
			Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami	szt.	9	0	0	22,22	22,22	33,33	33,33	33,33	33,33
	3.2 Promocja zasobów lokalnych, w tym produktów tradycyjnych, dziedzictwa kulturowego, historycznego lub przyrodniczego	III.2.1 Kultywowanie tradycji, kultury, obrzędów i promocja zasobów i walorów lokalnych	Liczba działań promocyjnych polegających na wydaniu materiałów promocyjnych, publikacji, map, folderów	szt.	2	0 (bez podzi ału, łącznie 13 w stani e docel owy m)	0 (bez podzi ału, łącznie 13 w stani e docel owy m)	61,54 (bez podzi ału, łącznie 13 w stani e docel owy m)	7,69 (bez podzi ału, łącznie 13 w stani e docel owy m)	50	50	100	100
				szt.	11					109,09	63,63	90,90	81,81
			Liczba operacji obejmujących wyposażenie podmiotów działających w sferze kultury	szt.	30	0	0	103,33	46,66	103,33	103,33	103,33	103,33
			Liczba przedsięwzięć promujących tradycje/ kulturę kreujących markę regionu w tym imprez	szt.	10	0	0	118,18	0	130	130	130	130
				szt.	1	(bez podzi ału)	(bez podzi ału)	(bez podzi ału)	(bez podzi ału)	0	0	100	100
			Liczba zrealizowanych projektów współpracy, w tym projektów współpracy międzynarodowej	szt.	3	0	0	0	0	0	0	33,00	0
			Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy	LGD	4	0	0	0	0	0	0	50	50

Tabela 10. Rzeczowy postęp w realizacji LSR w LGD "E.O.CENOMA".

Na przestrzeni ostatnich lat korekty w LSR wynikały z dostosowywania się do zmieniających się uwarunkowań prawnych w zakresie realizacji działania LEADER. Warto odnotowania jest to, że LGD „E.O. CENOMA” nie zmieniało radykalnie celów, przedsięwzięć czy wskaźników zawartych w dokumencie strategicznym, a jedynie doprecyzowywało jego zapisy. Przesunięcia środków finansowych w projektach grantowych były spowodowane brakiem zainteresowania ich problematyką ze strony potencjalnych realizatorów. Istotną przeszkodą była także konieczność założenia własnych środków na realizację grantów. Środki zaoszczędzone na projektach grantowych przesunięto na cele infrastrukturalne.

W aspekcie zmian należy odnotować, iż w 2021 roku, po konsultacjach, dokonano zmiany jednego ze wskaźników - wskaźnik I.1.1. Liczba szkoleń wspierających rozwój zawodowy zastąpił I.2.1. Liczba sieci w zakresie usług turystycznych, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR.

Analiza wskaźników dla pierwszego celu ogólnego wskazuje na zaawansowany stopień realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju. Według stanu na 31 maja 2021 roku podpisano 88% umów na utworzenie nowego przedsiębiorstwa i wypłacono 43% zaplanowanych środków. W przypadku rozwoju istniejących przedsiębiorstw wskaźniki te kształtują się odpowiednio - 67% i 38%. Bardzo dobrze prezentują się też wskaźniki dotyczące stworzenia oferty inwestycyjnej i promocji przedsiębiorczości - podpisano już wszystkie zaplanowane umowy i rozliczono połowę zaplanowanych operacji. Imponująco prezentują się wskaźniki dotyczące liczby wybudowanych/ wyremontowanych/ zmodernizowanych/ wyposażonych obiektów infrastruktury turystycznej i/lub operacji promujących turystykę lokalną – wypłacono środki na operacje, które pozwoliły na osiągnięcie 330% pierwotnie planowanego docelowego stanu wskaźników produktu. Nowy wskaźnik dotyczący szkoleń wspierających rozwój zawodowy czeka na realizację.

Bardzo dobrze prezentują się też osiągnięte wartości wskaźników w przypadku drugiego celu ogólnego, jakim jest stworzenie czystego ekologicznie, estetycznego i poukładanego przestrzennie obszaru LGD. Wypłacono tutaj już większość środków. Warto zauważyć, że w takich przedsięwzięciach jak budowa czy remont obiektów infrastruktury publicznej i przestrzennej służącej zaspokajaniu potrzeb kulturowych i społecznych, prace konserwatorskie i restauratorskie obiektów zabytkowych przekroczone wartość docelową

wskaźników (w przypadku liczby wybudowanych obiektów infrastruktury publicznej i przestrzennej wskaźnik wypłacono środki, które pozwoliły na osiągnięcie 150% docelowej wartości wskaźników). Świetnie przedstawiają się też wskaźniki dotyczące zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim (realizacja wskaźnika w rozliczonych projektach na poziomie 125%). Należy też podkreślić, że rozliczono operacje, w ramach których osiągnięto 81% wartości docelowej wskaźnika związanego z wybudowaniem/ wyremontowaniem/ wyposażeniem obiektów rekreacyjnych. Zainteresowanie tym przedsięwzięciem nie spada, co znalazło wyraz w przeznaczeniu na nie dodatkowych środków w 2020 roku. Przedsięwzięcia „Kreowanie postaw pożądanых społecznie, podnoszenie kompetencji oraz rozwijanie świadomości proekologicznej i prośrodowiskowej mieszkańców” mają charakter aktywizacji i odbywają się w ramach pracy Biura i w tym przypadku wskaźniki także prezentują się bardzo dobrze (85,71%).

W przypadku trzeciego celu, czyli działań z zakresu rozwoju kapitału społecznego i ochrony lokalnego dziedzictwa kulturowego, historycznego oraz przyrodniczego w ponad 100% zrealizowano operacje obejmujące wyposażenie podmiotów działających w sferze kultury oraz granty na przedsięwzięcia promujące tradycję i kulturę regionu. Bardzo bliski pełnej realizacji jest projekt grantowy dotyczący działań promocyjnych polegających na wydaniu materiałów promocyjnych, publikacji, map i folderów. Podpisano umowy na realizację projektów, w ramach których zrealizowane zostanie więcej niż pierwotnie planowano zajęć edukacyjnych, warsztatów, wizyt studyjnych itp. służących zwiększeniu oferty kulturalno-edukacyjnej. Rozliczono już operacje, w ramach których wskaźnik ten został zrealizowany w 76%. W marcu 2020 roku podpisano umowę na realizację regionalnego projektu współpracy w ramach tego celu.

Wiele zrealizowanych przedsięwzięć było typowych, podobnych do operacji realizowanych przez wszystkie LGD. Można tu wskazać m.in. operacje polegające na wsparciu powstawania warsztatów samochodów czy zakładów stolarskich. Zdarzały się jednak również przedsięwzięcia innowacyjne. Do tej drugiej grupy zaliczyć można sieć mobilnych alkomatów na stacjach benzynowych czy rozwój salonu pielęgnacji dla zwierząt w gminie Kazimierza Wielka. Warto też odnotować powstanie skate parku, zielonych siłowni, unowocześnienie placów zabaw.

W przypadku operacji własnych należy zwrócić uwagę na realizację operacji „Nadwiślańskie Tereny – oferta inwestycyjna promująca przedsiębiorczość Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA”. W jej ramach utworzono w 2019 roku aplikację prezentującą tereny inwestycyjne 7 gmin należących do Stowarzyszenia. Pod linkiem: www.invest.cenoma.pl zostały zaprezentowane działki inwestycyjne, informacje na temat poszczególnych terenów oraz zdjęcia. Realizacja operacji miała/ma na celu zdobycie potencjalnych inwestorów, którzy będą zainteresowani zakładaniem oraz rozwojem firm na tych terenach. W ramach akcji przygotowano także materiały promocyjne oraz ulotki z ofertami inwestycyjnymi gmin członkowskich. Kolejną ciekawą operacją własną było działanie „Szlakiem dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego i historycznego Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA””. Efektem operacji było wydanie filmu promocyjnego oraz realizacja konkursu fotograficznego zakończonego mini-galą rozdania nagród oraz wydaniem fotoksiążki. Druga z opisywanych tu operacji własnych była na tyle wielkim sukcesem, że planowane są kolejne edycje.

Warto zauważyć, że pandemia koronawirusa nie wpłynęła znacząco na tempo realizacji wskaźników, choć w przypadku grantobiorców pojawiły się wnioski o przedłużenie realizacji zadań czy też toczono rozmowy o wprowadzenie pewnych zmian.

Generalnie postęp realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju nie budzi większych zastrzeżeń, a warto podkreślić, że spora część spośród wskaźników została już zrealizowana. Poziom realizacji przedsięwzięć zbliża więc LGD do osiągnięcia zamierzonych w LSR celów. Należy wspomnieć, że Nadwiślańska Grupa Działania „E.O.CENOMA” posiada dość ambitne założenia odnośnie docelowych wartości wskaźników. Przykładowo, w momencie prowadzenia badań ewaluacyjnych planowane było utworzenie ponad 70 miejsc pracy. Mimo tak dużej ich liczby LGD planowało dalsze zwiększenie środków i wskaźników w tym zakresie.

Przedsięwzięcia	Budżet w LSR	Postęp finansowy narastająco							
		2018		2019		2020		ZSZUMOWANIE (stan na 31.05.2021)	
		Pomoc przyznana	Pomoc wyłacona	Pomoc przyznana	Pomoc wyłacona	Pomoc przyznana	Pomoc wyłacona	Pomoc przyznana	Pomoc wyłacona
I.1.1 Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości, w tym tworzenie warunków do poprawy konkurencyjności lokalnych producentów i usługodawców z wykorzystaniem innowacyjności oraz wspieraniem grup defaworyzowanych	4 750 000,00	100 000	250 000	1 250 000	700 000	2 216 264,4	1 450 000	3 581 979,00	2 737 211,00
I.2.1 Budowa/remont/modernizacja/ wyposażenie obiektów pozwalających na obsługę ruchu turystycznego i/lub promocja turystyki lokalnej	561 125,47 (do 2019 roku 580 000)	60 000	528 670,48	528 670,48	528 670,48	0,00	528 670,48	511 125,47	511 125,47
II.1.1 Poprawa infrastruktury publicznej i przestrzennej służącej zaspokajaniu potrzeb kulturowych i społecznych	1 065 939,14 (do 2019 roku 1 130 000)	840 936,76	341 244	972 791,76	702 890,19	0,00	1 128 164,3	1 065 939,14	1 065 939,14
II.1.2 Zachowanie dorobku	173 574,77	100 475	0	100 475	190 998	0	199 998	173 574,77	173 574,77

historycznego, kulturowego oraz sakralnego obszaru LGD	(do 2019 roku 200 000)								
II.2.1 Wzbogacenie oferty czasu wolnego w zakresie rekreacji	1 970 005,27 (do 2019 roku 780 000)	200 854,44	0	777 484,98	309 955,98	243 902,45	777 484,98	1 318 843,76	749 909,23
II.2.2 Kreowanie postaw pożądanых społecznie, podnoszenie kompetencji oraz rozwijanie świadomości proekologicznej i prośrodowiskowej mieszkańców	14 000,00	2 000	2 000	5 000	5 000	0	7 446,76	7 446,76	7 446,76
III.1.1 Zwiększenie oferty kulturalno-edukacyjnej dla dzieci, młodzieży i dorosłych poprzez organizację warsztatów, wizyt studyjnych, wystaw, konferencji, konkursów	289 921,81 (do 2019 roku 443 500)	9 500	0	124 607,17	29 643,17	158 079,92	105 095,17	257 144,68	114 468,27
III.2.1 Kulturowanie tradycji, kultury, obrzędów i promocja zasobów i walorów lokalnych	1 152 933,54 (do 2019 roku 1 360 000)	559 400,04	0	689 921,9	268 253,9	207 189,5	714 737,4	1 041 845,90	714 737,40

Tabela 11. Finansowy postęp w realizacji LSR.

Zdecydowanie najwięcej środków w budżecie LSR przewidziano na wspieranie rozwoju przedsiębiorczości. Do maja 2021 roku z 4 750 000 zł przyznano ponad 3,5 mln zł, a wypłacono ponad 2,7 mln zł. Sporo środków zostało także przeznaczonych na budowę/remont/modernizację/wyposażenie obiektów pozwalających na obsługę ruchu turystycznego i tutaj z założonych ponad 561 tys. zł, do maja 2021 roku wypłacono już ponad 511 tys. zł.

W przypadku drugiego celu LSR, zdecydowanie najwięcej środków zostało przeznaczonych na poprawę infrastruktury publicznej i przestrzennej służącej zaspokajaniu potrzeb kulturowych i społecznych. W maju 2021 roku wypłacono już wszystkie środki założone w budżecie na to przedsięwzięcie - 1 065 939,14. Podobnie rzecz przedstawia się w przypadku przedsięwzięć dotyczących zachowania dorobku historycznego, kulturowego i sakralnego obszaru LGD (wypłacono całość, czyli 173 547,77). Z założonego budżetu ok. 2 mln zł na wzbogacanie oferty czasu wolnego w zakresie rekreacji wypłacono ok. 750 tys. zł, ale warto zauważyć, że na to przedsięwzięcie przeniesiono w 2020 roku powstałe oszczędności (budżet z 780 tys. zł wzrósł do prawie 2 mln zł). Z 14 tys. zł przeznaczonych na kreowanie postaw pożądanych społecznie, podnoszenia kompetencji i rozwoju świadomości proekologicznej i prośrodowiskowej mieszkańców wypłacono ok. 7,5 tys. zł.

W ramach trzeciego celu najwięcej środków w planie działania przeznaczono na przedsięwzięcia z zakresu kultywowania tradycji, kultury, obrzędów i promocji zasobów i walorów lokalnych - z założonych ponad 1,1 mln zł wypłacono do 31 maja 2021 roku - ok. 715 tys. zł. Należy odnotować, że w 2020 roku nieco ograniczono budżet przeznaczony na przedsięwzięcia z 1,360 mln zł do 1,1 mln zł. Zmniejszono także budżet (z 443 tys. zł do ok. 290 tys. zł) na inne przedsięwzięcie z trzeciego celu - zwiększenie oferty kulturalno-edukacyjnej dla dzieci, młodzieży i dorosłych poprzez organizację warsztatów, wizyt studyjnych, wystaw, konferencji, konkursów, w ramach którego wypłacono do 31 maja 2021 roku 114 tys. zł.

Przedstawiciele „E.O. CENOMA” wskazują na potrzebę kontynuowania w przyszłości realizacji przedsięwzięć związanych z poprawą stanu infrastruktury oraz rozwojem przedsiębiorczości. Opinia ta znajduje potwierdzenie w efektach już wspartych przedsięwzięć oraz historii naborów, która wskazuje na duże zainteresowanie społeczności lokalnej tego

typu działaniami. Jako problematyczne postrzegane są projekty grantowe. Zainteresowanie nimi było mniejsze niż prognozowano. Z perspektywy Stowarzyszenia są one także trudniejsze w realizacji niż operacje dofinansowywane w ramach konkursów czy operacje własne.

5.3. Projekty współpracy

9 marca 2021 roku w Krakowie, Nadwiślańska Grupa Działania „E.O.CENOMA” wraz ze Stowarzyszeniem „Kwartet na Przedgórzu” podpisały umowę z Zarządem Województwa Małopolskiego na realizację rowerowego projektu współpracy „Przedgórzańskie i Nadwiślańskie Trasy - pętlami atrakcji turystycznych” (POINT & PATH). Wartość projektu opiewa na kwotę: 359 385,36 zł, a udział finansowy LGD „E.O. CENOMA” wynosi 188 912,36 zł. Operacja ta ma na celu rozwój turystyki rowerowej oraz promocję obszaru i dziedzictwa lokalnego, przy okazji wzmacniając partnerską współpracę na terenie Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA” oraz Stowarzyszenia „Kwartet na Przedgórzu” poprzez wyznaczenie pętli rowerowych, wydanie map, przewodników, albumów, materiałów promocyjnych i wykonanie kampanii i filmów reklamowych. Jedną z dodatkowych atrakcji ma być także stworzenie specjalnej aplikacji promującej obszar partnerski i pomagającej w poruszaniu się na dwóch kółkach po obszarze 11 gmin (Bochnia, Brzesko, Borzęcin, Dębno, Drwinia, Kazimierza Wielka, Koszyce, Nowe Brzesko, Radłów, Rzeszawa i Szczurowa). Planowany termin zakończenia działań to 31 stycznia 2022 roku. W niniejszym projekcie Nadwiślańska Grupa Działania „E.O.CENOMA” jest koordynatorem.

Ciekawe walory przyrodnicze uznane zostały w LSR jako potencjał niedostatecznie wykorzystywany, więc tego rodzaju projekt należy uznać za jak najbardziej pozytywny i pożądany. Zwiększenie świadomości mieszkańców obszaru w zakresie rozwoju turystyki i rekreacji oraz zwiększenie potencjału regionu partnerskiego są tutaj wielką szansą. Docenić trzeba także innowacyjność projektu, w tym między innymi stworzenie nowoczesnej aplikacji. Warto również dodać, iż w przygotowaniu są aktualnie dwa kolejne projekty współpracy:

1. Z LGD Limanowa i LGD Doliną Raby projekt dotyczący infrastruktury rowerowej,
2. Z 12 LGD-ami z Małopolski i partnerami z Portugalii dotyczący promowania marki lokalnej, w którym „E.O. CEONOMA” ma być liderem.

5.4. Działanie poza RLKS

LGD „E.O. CENOMA” zorganizowało w sierpniu 2019 roku wyjazd studyjny do Białowieży, który odbywał się w ramach partnerstwa z Lokalną Grupą Działania „Puszcza Białowieska”. Projekt nazwano „Od Puszczy do Puszczy - Nawiązanie Współpracy, Wymiana Doświadczeń”. Wizyta skierowana była do członków Stowarzyszenia, przedstawicieli jednostek samorządu oraz pracowników Biura i Zarządu. W jej trakcie podpisano Deklarację Współpracy z LGD „Puszcza Białowieska” co miało stanowić podstawę do przygotowania działań w zakresie współpracy regionów. Przedsięwzięcie miało na celu aktywizację społeczną, zwiększenie kreatywności poznania i przyczynienia się do podejmowania nowych inicjatyw, które ukierunkowane będą dla społeczności lokalnej oraz rozwoju obszarów wiejskich LGD. Istotnym aspektem było także umożliwienie poznania nowych tradycji, obrzędów i walorów lokalnych. Budżet projektu wyniósł 31 160 zł i był sfinansowany ze środków Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich. Aktualnie nie są planowane kolejne działania poza RLKS.

5.5. Działalność Biura LGD

Biuro LGD „E.O. CENOMA” ma swoją siedzibę w Szczurowej. Zatrudnione są tam trzy osoby na umowę o pracę: Dyrektorka Biura, zarządza sprawami Stowarzyszenia i Biura (min. kadry, budżet, przeprowadza szkolenia, prowadzi promocję, zarządza projektami w tym m.in. jest koordynatorem projektów współpracy), Asystentka Dyrektorki Biura (zajmuje się obsługą beneficjentów, przygotowywaniem projektów ich realizacją i rozliczaniem oraz realizacją projektów grantowych w tym obsługą grantobiorców), Pracowniczka Biurowa (odpowiada za prowadzenie spraw bieżących, promocje i informacje na temat LSR, realizowanych projektów, plan komunikacji oraz współpracę międzynarodową i międzyregionalną). Dodatkowo na umowę zlecenie zatrudnieni są księgowa, informatyk i radca prawny. Współpraca Biura LGD z Zarządem i Radą Stowarzyszenia odbywa się bezproblemowo.

Biorąc pod uwagę odejście kluczowych pracowników w 2017 roku i tym samym konieczność szybkiego przyswojenia wiedzy, pracownicy LGD wzorowo wywiązują się z nałożonych zadań. Doskonale zauważalna jest pieczołowitość w kwestii przygotowania i dokumentowania naborów. Warte podkreślenia jest szybkie reagowanie na pojawiające się problemy - ogłaszanie dodatkowych naborów, zmiany harmonogramów czy praca

z grantobiorcami. Warto zauważyć, że by zwiększyć zainteresowanie w 2019 roku postawiono na promocję, w tym emisję reklam radiowych czy działania w mediach społecznościowych. Znalazło to odzwierciedlenie w większej liczbie składanych wniosków.

Duży wpływ na funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania mogą mieć szkolenia kierowane do jego przedstawicieli. Poniższe tabele prezentują dane dotyczące szkoleń pracowników LGD oraz członków organów LGD w okresie od 1 stycznia 2016 do 31 maja 2021 roku.

Data szkolenia	Temat szkolenia	Wykonawca szkolenia	Liczba przeszkolonych pracowników LGD
5.10.2016	Zasady oceny i wyboru grantobiorców, operacji własnych i operacji innych w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność”	Katarzyna Gajowiec-Kowaczewska ul. K.K. Wielkiego 36, 32-300 Olkusz	3
27.10.2016	Zasady wypełniania dokumentacji aplikacyjnej i rozliczeniowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność”	Agnieszka Słowik ul. Na Brzezie 18c/2, 32-085 Modlniczka	3
28.12.2016	Zasady wdrażania strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność oraz zasad przekazywania dokumentacji konkursowej do odpowiednich Instytucji Wdrażających	Teresa Sznajder Prezes NGD „E.O.CENOMA”	2
20.05.2017	Zasady wypełniania dokumentacji aplikacyjnej i rozliczeniowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność”	Marzena Cieślak Company ul. Sarmacka 21/29, 02-972 Warszawa	4
10.10.2017	Zasady wypełniania dokumentacji aplikacyjnej i rozliczeniowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność, Nadwiślańska Grupa Działania „E.O.CENOMA”	Barbara Petek-Matuła Fundacja Moderato os. Kopernika 2/90, 34-100 Wadowice	3
30.11.2017	Zasady ewaluacji i monitoringu wdrażania LSR w ramach poddziałania „Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji”	Marzena Cieślak Company ul. Sarmacka 21/29, 02-972 Warszawa	3
08.05.2018	Zasady wypełniania dokumentacji aplikacyjnej i rozliczeniowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność”	Przedsiębiorstwo Finansowe Piotr Foszcz ul. Aleksandry 9/37, 30-837 Kraków	2
20.11.2018	Zasady ewaluacji i monitoringu wdrażania LSR w ramach poddziałania „Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji”	Marzena Cieślak Company ul. Sarmacka 21/29, 02-972 Warszawa	2
22.07.2019	Zasady wypełniania dokumentacji aplikacyjnej i rozliczeniowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” – Formularz wniosku o przyznanie pomocy, lokalne kryteria wyboru operacji	Justyna Boroń Dyrektor NGD „E.O.CENOMA”	2
30.07.2019	Zasady wypełniania dokumentacji aplikacyjnej i rozliczeniowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” – Biznesplan i Analiza Ekonomiczna	Marzena Cieślak Company ul. Sarmacka 21/29, 02-972 Warszawa	2
4.12.2019	Kontrola prawidłowości realizacji LSR pod względem zgodności z przepisami prawa, PROW 2014-2020 i umową ramową w ramach poddziałania „Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji”	Marzena Cieślak Company ul. Sarmacka 21/29, 02-972 Warszawa	3

27.11.2019	Zasady ewaluacji i monitoringu wdrażania LSR w ramach poddziałania „Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji”	Marzena Cieślak Company ul. Sarmacka 21/29, 02-972 Warszawa	3
7.10.2020	Zasady wypełniania dokumentacji aplikacyjnej i rozliczeniowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” – Biznesplan i Analiza Ekonomiczna	Przedsiębiorstwo Finansowe Piotr Foszcz ul. Aleksandry 9/37, 30-837 Kraków	4
10.12.2020	Kontrola prawidłowości realizacji LSR pod względem zgodności z przepisami prawa, PROW 2014-2020 i umową ramową” w ramach poddziałania „Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji”	Marzena Cieślak Company ul. Sarmacka 21/29, 02-972 Warszawa	3
18.12.2020	„Monitoring i Ewaluacja LSR” w ramach „Wsparcia na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji”	Marzena Cieślak Company ul. Sarmacka 21/29, 02-972 Warszawa	2
21.05.2020	Zasady wypełniania dokumentacji aplikacyjnej i rozliczeniowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” – Biznesplan, Analiza Ekonomiczna, Wniosek o płatność	Przedsiębiorstwo Finansowe Piotr Foszcz ul. Aleksandry 9/37, 30-837 Kraków	2

Tabela 12. Szkolenia pracowników LGD w okresie od 1.01.2016 do 31.05.2021.

Data szkolenia	Temat szkolenia	Wykonawca szkolenia	Liczba przeszkolonych członków zarządu	Liczba przeszkolonych członków rady
5.10.2016	Zasady oceny i wyboru grantobiorców, operacji własnych i operacji innych w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność”	Katarzyna Gajowiec-Kowaczewska ul. K.K. Wielkiego 36, 32-300 Olkusz	3	9
28.11.2016	Test wiedzy z zakresu powszechnie obowiązujących przepisów regulujących problematykę PROW 2014-2020 oraz z zakresu LSR, obowiązujących procedur wyboru i kryteriów wyboru	Biuro LGD	-	15
28.12.2016	Zasady wdrażania strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność oraz zasad przekazywania dokumentacji konkursowej do odpowiednich Instytucji Wdrażających	Teresa Sznajder Prezes NGD „E.O.CENOMA”	-	5
28.06.2017	Test wiedzy z zakresu powszechnie obowiązujących przepisów regulujących problematykę PROW 2014-2020 oraz z zakresu LSR, obowiązujących procedur wyboru i kryteriów wyboru	Biuro LGD	-	13
25.09.2017	Szkolenie dla Rad LGD	Jednostka Regionalna KSOW Województwa Małopolskiego	3	13
14.11.2018	Test wiedzy z zakresu powszechnie obowiązujących przepisów regulujących problematykę PROW 2014-2020 oraz z zakresu LSR, obowiązujących procedur wyboru i kryteriów wyboru	Biuro LGD	-	11
11.10.2019	Test wiedzy z zakresu powszechnie obowiązujących przepisów regulujących problematykę PROW 2014-2020 oraz z zakresu LSR, obowiązujących procedur wyboru i kryteriów wyboru	Biuro LGD	-	9
4.12.2019	Kontrola prawidłowości realizacji LSR pod względem zgodności z przepisami prawa, PROW 2014-2020 i	Marzena Cieślak Company	1	3

	umową ramową” w ramach poddziałania „Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji”	ul. Sarmacka 21/29, 02-972 Warszawa		
16.01.2020	Zasady wypełniania dokumentacji aplikacyjnej i rozliczeniowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność – Biznesplan i Analiza Ekonomiczna”	Marzena Cieślak Company ul. Sarmacka 21/29, 02-972 Warszawa	0	4
30.04.2020	Test wiedzy z zakresu powszechnie obowiązujących przepisów regulujących problematykę PROW 2014-2020 oraz z zakresu LSR, obowiązujących procedur wyboru i kryteriów wyboru	Biuro LGD	-	10
10.12.2020	Kontrola prawidłowości realizacji LSR pod względem zgodności z przepisami prawa, PROW 2014-2020 i umową ramową” w ramach poddziałania „Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji”	Marzena Cieślak Company ul. Sarmacka 21/29, 02-972 Warszawa	1	6
18.12.2020	„Monitoring i Ewaluacja LSR” w ramach „Wsparcia na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji”	Marzena Cieślak Company ul. Sarmacka 21/29, 02-972 Warszawa	2	0
23.04.2021	Test wiedzy z zakresu powszechnie obowiązujących przepisów regulujących problematykę PROW 2014-2020 oraz z zakresu LSR, obowiązujących procedur wyboru i kryteriów wyboru	Biuro LGD	-	8
21.05.2021	Zasady wypełniania dokumentacji aplikacyjnej i rozliczeniowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” – Biznesplan, Analiza Ekonomiczna, Wnioski o płatność	Przedsiębiorstwo Finansowe Piotr Foszcz ul. Aleksandry 9/37, 30-837 Kraków	0	1

Tabela 13. Szkolenia członków organów LGD w okresie od 1.01.2016 do 31.05.2021.

Szkolenia pracowników LGD od 1 stycznia 2016 roku do 31 maja 2021 roku przeprowadzano regularnie i było ich stosunkowo dużo. Dotyczyły one przede wszystkim zasad wypełniania dokumentacji aplikacyjnej i rozliczeniowej (brali w nich udział także beneficjenci), zasad oceny i wyboru grantobiorców, operacji własnych, zasad ewaluacji i monitoringu wdrażania LSR. W przypadku szkoleń dla członków organów LGD oferta była dość szeroka. Tematy szkoleń dotyczyły zasad oceny i wyboru grantobiorców, operacji własnych, zasad wdrażania strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność oraz zasad przekazywania dokumentacji konkursowej, a także kontroli prawidłowości realizacji LSR. Biuro LGD przeprowadzało także regularnie testy dla członków Rady dotyczące powszechnie obowiązujących przepisów regulujących problematykę z zakresu realizacji RLKS oraz obowiązujących procedur i kryteriów wyboru. Biuro LGD przed oceną wniosków prowadzi także dodatkowe „odświeżające” szkolenia dla Rady, co należy uznać za bardzo dobrą praktykę.

Kolejną kwestią wymagającą analizy jest realizacja planu komunikacji. Stanowi ona istotny aspekt działań podejmowanych przez LGD w ramach realizowania Lokalnej Strategii Rozwoju. Skuteczne komunikowanie powinno wpływać na dużą liczebność i wysoką jakość składanych wniosków, co znów powinno znajdować przełożenie na osiąganie założonych wartości wskaźników. Szczegóły dotyczące realizacji planu komunikacji w „E.O. CENOMA” prezentuje poniższa tabela.

Działanie komunikacyjne	Nazwa wskaźnika	Wartość wskaźnika osiągnięta na dzień:					
		31.12. 2016	31.12. 2017	31.12. 2018	31.12. 2019	31.12. 2020	31.05. 2021
(I i II połowa 2016 roku) Kampania informacyjna nt. założeń LSR na lata 2015-2020	• zamieszczenie artykułów na 8 stronach internetowych	8					
	• spotkania podczas 7 sesji Rad Gmin tworzących LGD	7					
	• 7 spotkań w poszczególnych gminach dla potencjalnych wnioskodawców	7					
	• wydruk i rozdysponowanie Biuletynu LGD – 70 egz.	70					
	• wydruk i rozdysponowanie ulotek- 700 egz.	700					
	• przekazanie informacji do min. 3 Punktów Informacyjnych Funduszy Europejskich	3					
(I i II połowa 2016 roku) Kampania informacyjna nt. zasad oceniania i wyboru operacji przez LGD	• 7 spotkań w poszczególnych gminach dla potencjalnych wnioskodawców	7					
	• przekazanie informacji do min. 3 Punktów Informacyjnych Funduszy Europejskich	3					
	• uruchomienie newslettera LGD i rozesłanie go do min. 100 odbiorców	100					
Od I połowy 2016 do końca realizacji strategii przed każdym	• organizacja spotkań w poszczególnych gminach dla potencjalnych wnioskodawców (w całym okresie min.	7	7	7	7	7	

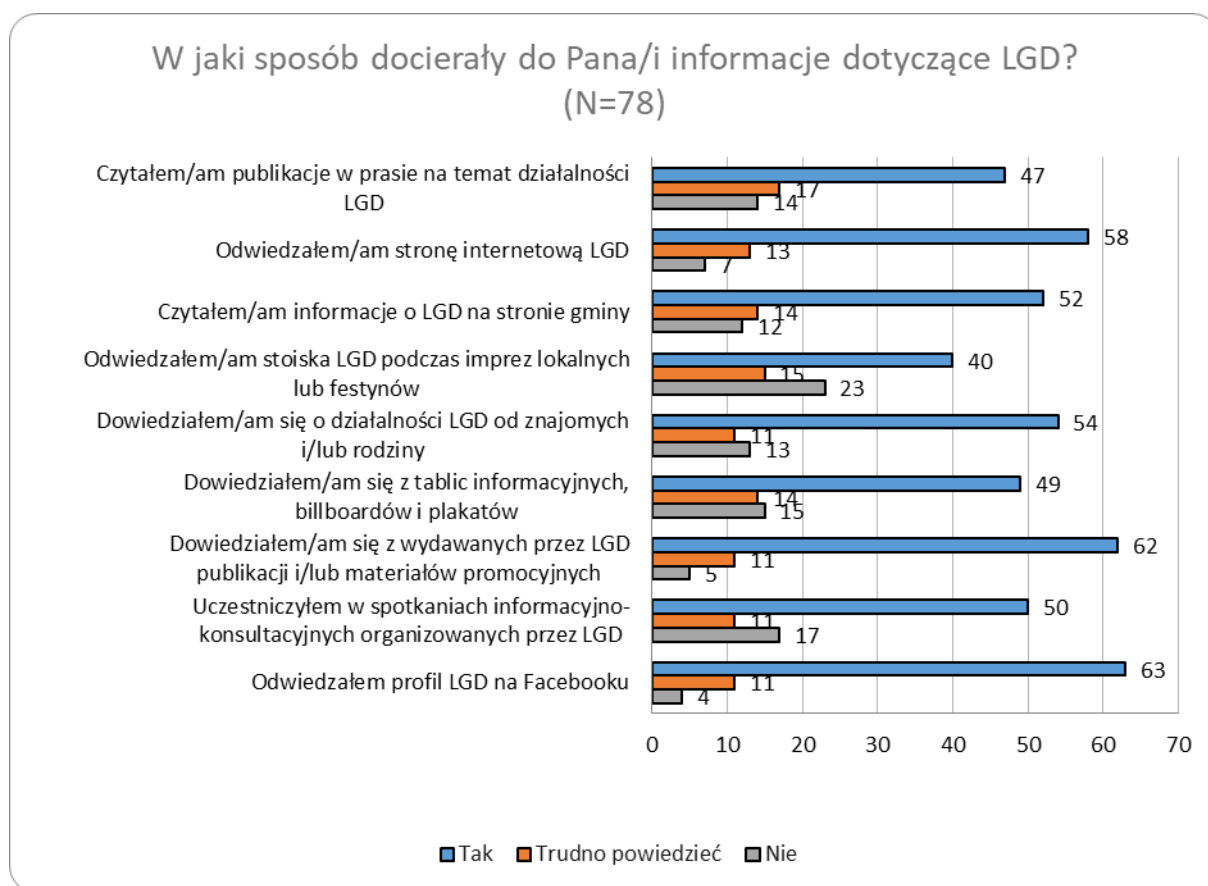
konkursem (spotkania informacyjne dla potencjalnych beneficjentów- przed każdym konkursem z wyłączeniem 2021 roku) - Informowanie na temat warunków i sposobów realizacji i rozliczania projektów oraz możliwości uczestnictwa w operacjach	20 spotkań)						
	• informacje na stronach internetowych poszczególnych urzędów gmin i na stronie LGD	7	25	8	8	8	8
	• przekazanie informacji do min. 3 Punktów Informacyjnych Funduszy Europejskich	3	9	11	6	9	3
	• uruchomienie newslettera LGD i rozesłanie go każdorazowo do min. 100 odbiorców	100	300	306	200	300	100
	• udzielenie doradztwa dla min. 80 wnioskodawców w całym okresie	88	140	100	102	81	24
	• organizacja min.1 szkolenia prowadzonego przez LGD dla potencjalnych wnioskodawców przed każdym naborem wniosków.					3	1
Od I/II połowy 2016 do końca realizacji strategii po każdym konkursie- Informowanie nt. wyników konkursu	• informacja na stronie LGD	8	8	4	1	5	1
	• rozesłanie newslettera każdorazowo do min. 100 odbiorców	100	100	306	100	500	100
II połowa 2017 i w kolejnych latach do czasu zakończenia realizacji LSR- podsumowanie kolejnych lat wdrażania LSR	• rozesłanie newslettera każdorazowo do min. 100 odbiorców		100	102	100	100	
	• zamieszczenie 7 artykułów w lokalnej prasie		7	7	7	9	3
	• zamieszczenie 1 informacji na stronie internetowej LGD		17	1	1	1	
	• liczba ankiet monitorujących (min. 4)		5	47	44	68	39
Od II połowy 2017 do końca realizacji Strategii każdorazowo po zakończeniu konkursu - Badanie satysfakcji wnioskodawców dot. jakości pomocy LGD na etapie przygotowania wniosków aplikacyjnych o wsparcie projektowanych działań.	• liczba ankiet skierowanych drogą elektroniczną na adresy wnioskodawców: 4		5	34	12	36	10

Tabela 14. Realizacja planu komunikacji przez LGD „E.O. CENOMA”.

Komunikacja w tworzeniu i wdrażaniu LSR jest niezbędnym warunkiem w osiągnięciu założonych celów. W pierwszej połowie 2016 roku poinformowano potencjalnych beneficjentów o rozpoczęciu realizacji LSR. W pierwszej i drugiej połowie 2016 roku informowano potencjalnych wnioskodawców o zasadach interpretacji poszczególnych kryteriów oceny. Od pierwszej połowy 2016 roku do 31 maja 2021 roku regularnie informowano o warunkach i sposobach realizacji oraz rozliczania projektów, a także możliwości składania wniosków i uwarunkowaniach realizacji operacji. Podobnie rzecz przedstawia się z informowaniem wnioskodawców o rezultatach konkursu. Od połowy 2017 roku regularnie dokonywano podsumowania działań i prowadzono działania promujące LSR, a także pozyskiwano informacje zwrotne o jakości pomocy świadczonej przez LGD.

Analiza danych wskazuje, że Lokalna Grupa Działania podjęła się realizacji wszystkich zaplanowanych działań w tym zakresie, a plan komunikacyjny był dostosowywany do potrzeb zarówno Stowarzyszenia, jak i lokalnej społeczności. Działania realizowano z bardzo dużą regularnością (warto dodać, że w powyższej tabeli nie zamieszczono wszystkich, ale jedynie przykładowe). Zestaw wykorzystanych sposobów komunikacji był bardzo szeroki - prowadzono spotkania, drukowano i rozdysponowywano ulotki i biuletyny, uruchomiono newsletter czy umieszczano informacje na stronach internetowych gmin na stronie LGD i w lokalnej prasie. W pewnym momencie uznano, że kluczowe będzie postawienie na rozwiązania internetowe, co też się sprawdziło. Generalnie dzięki korzystaniu z różnorodnych działań komunikacyjnych, udało się dotrzeć do szerokiej grupy zainteresowanych. Pandemia koronawirusa nie wpłynęła znacząco na plan komunikacyjny (niezbędna w zasadzie była jedynie rezygnacja z większej ilości spotkań).

Nawiązując do planu komunikacyjnego, warto sprawdzić opinie samych mieszkańców gmin obszaru LGD na temat tego, czy komunikacja była efektywna. W przygotowanej dla nich ankiecie zadano pytanie o rozpoznawalność LGD „E.O. CENOMA”. Spośród 101 badanych mieszkańców, 78 wybrało odpowiedź twierdzącą, a 23 stwierdziło, że nigdy nie słyszało o LGD, co należy uznać za dobry wynik. Osobom, które wskazały, iż słyszały o LGD „E.O. CENOMA” zadano kolejne pytanie dotyczące tego, w jaki sposób dotarły do informacji o LGD. Szczegóły zaprezentowano na poniższym wykresie.

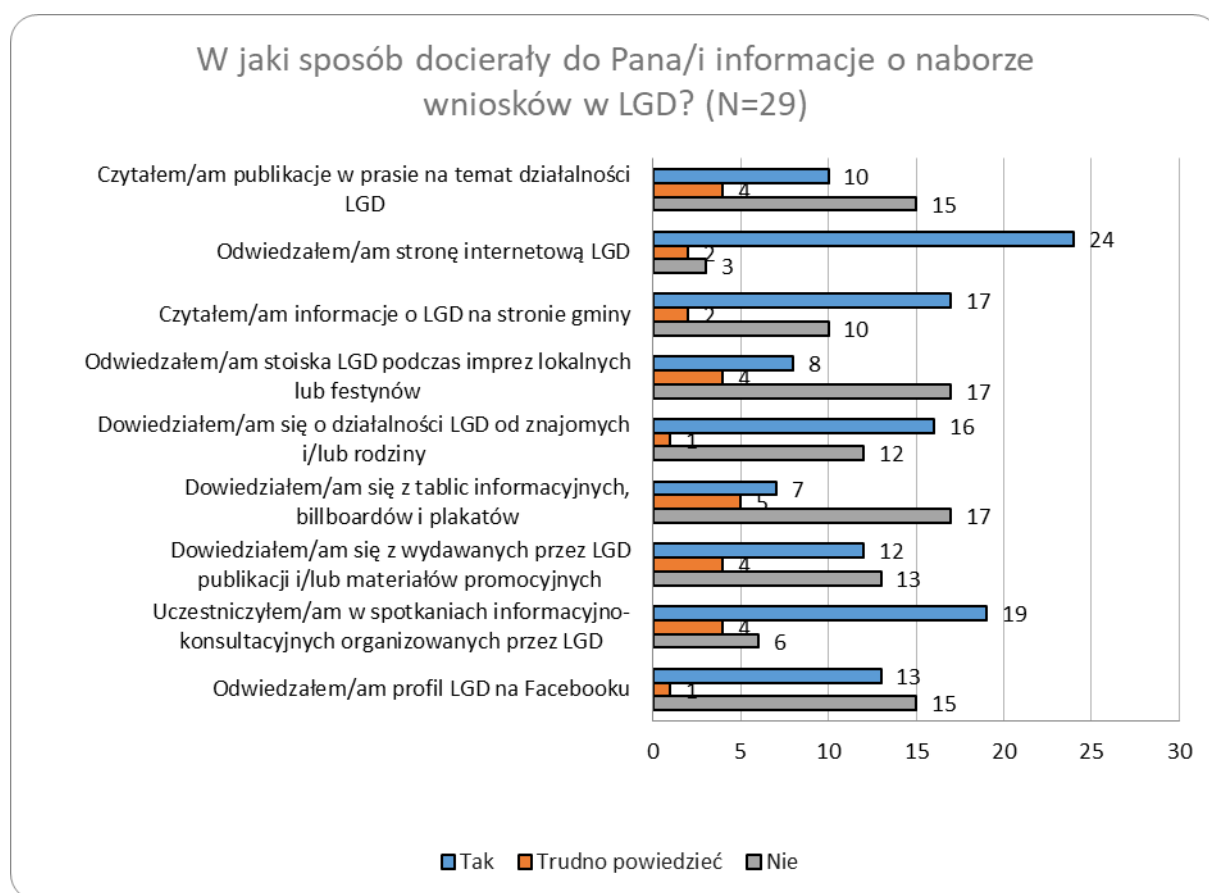

Wykres 5. Metody docierania informacji o LGD „E.O. CENOMA” do mieszkańców obszaru.

Dane z powyższego wykresu pokazują, iż przygotowany plan komunikacji spełnił swoje zadanie. Najwięcej mieszkańców gmin obszaru LGD biorących udział w badaniu wskazało, iż źródłem informacji o „E.O. CENOMA” byp profil LGD na Facebooku (63), a niewiele mniej osób wskazało w tym aspekcie odwiedzanie strony internetowej LGD (58) czy informacje o LGD na stronie gmin (52). Potwierdza to dość jednoznacznie, że korzystanie z wirtualnych kanałów komunikacji jest bardzo efektywne. Aż 62 spośród 78 ankietowanych wskazało, iż informacje dotyczące LGD dotarły do nich dzięki publikacjom i materiałom promocyjnym wydawanym przez "E.O. CENOMA", co jednoznacznie pokazuje, że do tego działań udało się podejść bardzo profesjonalnie i przyniosło to oczekiwane skutki. Duże znaczenie ma też „marketing szeptany”, gdyż aż 54 badanych dowiedziało się o działalności LGD od znajomych i/lub rodziny. Istotną rolę odegrały spotkania informacyjno-konsultacyjne organizowane przez LGD (50), tablice informacyjne, billboardy i plakaty (49) oraz publikacje w prasie na temat działalności LGD (47). Na podstawie udzielonych przez mieszkańców,

którzy brali udział w ankiecie, odpowiedzi można wskazać, iż najmniej efektywne było odwiedzanie stoisk LGD w trakcie imprez lokalnych albo festynów - 40 osób wskazało, iż w ten sposób docierały do nich informacje dotyczące LGD, a 23 wskazało, iż ten kanał nie odegrał swojej roli.

W kontekście działań komunikacyjnych, warto również sprawdzić, w jaki sposób docierały do potencjalnych beneficjentów informacje o naborze wniosków w LGD. Szczegóły obrazuje poniższy wykres.

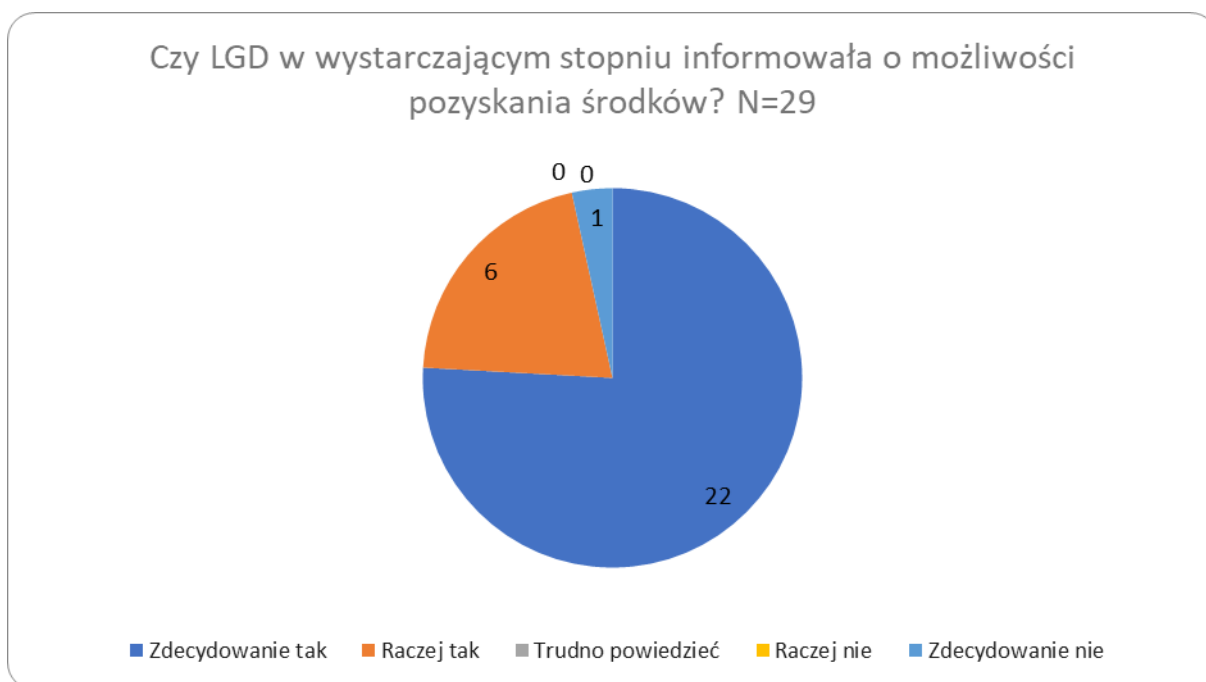

Wykres 6. Metody docierania informacji o naborach w LGD „E.O. CENOMA” do potencjalnych beneficjentów.

Ankietowani potencjalni beneficjenci potwierdzają, że sieć internetowa to aktualnie najlepszy kanał komunikacyjny - aż 24 spośród 29 respondentów wskazało, iż to strona internetowa LGD stanowiła źródło informacji o naborze, choć należy odnotować, że w przypadku profilu LGD na Facebooku wskazania nie były już tak dobre - 13 ankietowanych stwierdziło, że w taki właśnie sposób dotarły do nich informacje o naborze wniosków w LGD,

a 15 osób stwierdziło, iż nie odegrało to roli. Nieco większą rolę, w świetle badań, odegrały informacje o LGD na stronie gminy (było to źródło informacji dla 17 ankietowanych). Istotną funkcję odegrały spotkania informacyjno-konsultacyjne i w tym przypadku 19 respondentów wybrało tę odpowiedź. Bardzo ważny okazał się również „marketing szeptany” - od znajomych/rodziny informacje o naborach otrzymało 16 respondentów, a także wydawane przez LGD publikacje i/lub materiały promocyjne (12). Najslabiej wypadły publikacje w prasie (10), odwiedzanie stoisk podczas lokalnych festynów czy imprez (8) oraz informacje zamieszczane na tablicach informacyjnych, billboardach czy plakatach (7).

Istotne jest także sprawdzenie, jak badani beneficjenci oceniają to, czy LGD w wystarczającym stopniu informowała o możliwości pozyskania środków. Szczegóły obrazuje poniższy wykres.

Wykres 7. Ocena beneficjentów na temat stopnia informowania przez LGD o możliwości pozyskania środków.

Ankietowani beneficjenci bardzo pozytywnie oceniają działalność Biura LGD w aspekcie informowania o możliwości pozyskania środków. 28 spośród 29 badanych wskazało odpowiedź „zdecydowanie tak” (22) lub „raczej tak” (6), a tylko jedna osoba stwierdziła, iż zdecydowanie nie została poinformowana o możliwości pozyskania środków.

Można więc stwierdzić, że jedno z podstawowych zadań LGD zostało więc ocenione bardzo dobrze.

Warto niewątpliwie więcej uwagi poświęcić doradztwu jako jednej z najbardziej efektywnych form komunikacji z lokalną społecznością. Szczegółowe dane prezentuje poniższa tabela.

	Dane na dzień					
	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2018	31.12.2019	31.12.2020	31.05.2021
Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa w biurze	12	86	36	61	31	3
Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa udzielonych telefonicznie	71	54	64	41	50	21
Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa mailowo/ przez Internet	4	14	7	6	5	4
Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa (suma wierszy powyżej)	87	154	107	108	86	28

Tabela 15. Doradztwo w Biurze LGD „E.O. CENOMA”.

Porady w Biurze LGD świadczone są nie tylko w trakcie naborów (w ich trakcie obowiązują reguły zapisane w regulaminie). Najwięcej porad udzielonych zostało w 2017 roku, co miało związek z ilością prowadzonych wówczas naborów. Zdecydowanie najwięcej porad zostało udzielonych telefonicznie, niewiele przy wykorzystaniu sieci internetowej. Najbardziej efektywne jest jednak doradztwo indywidualne prowadzone w biurze i warto odnotować, że w 2020 i 2021 roku znacznie spadła liczba podmiotów, którym udzielono tego rodzaju porad, co jednak ma związek z sytuacją epidemiologiczną. Nie oznacza to jednak, iż zrezygnowano całkowicie z tej formy doradztwa - niezbędne było wcześniejsze umówienie spotkania. Najczęściej z porad korzystają osoby fizyczne i przedsiębiorcy. Warto dodać, że doradztwo prowadzone jest też przez pracowników Biura LGD na spotkaniach w gminach.

Postanowiono sprawdzić opinie beneficjentów na temat doradztwa. Zdecydowana większość ankietowanych korzystała z szerokiego zakresu wsparcia ze strony LGD na etapie

składania wniosku. 27 spośród 29 ankietowanych skorzystało ze wsparcia w zapoznaniu się z zasadami uzyskania dofinansowania, a dwie osoby mniej z porad w zakresie wypełniania dokumentów koniecznych do złożenia wniosku. 24 z 29 respondentów stwierdziło, iż na etapie składania wniosku skorzystało z wyjaśnień szczegółowych zasad oceny wniosków i tyle samo osób wskazało w tym aspekcie wsparcie polegające na wskazaniu prawidłowych wzorów wniosków i instrukcji do nich. Niewiele mniej, bo 22 osobom udzielono informacji o możliwości uzyskania dofinansowania do ich projektu oraz wsparcia w zakresie ustalenia koncepcji projektu, aby spełniał kryteria wynikające z LSR. Szczegóły zaprezentowano na poniższym wykresie.

Wykres 8. Zakres wsparcia udzielonego beneficjentom ze strony LGD na poszczególnych etapach składania wniosku.

Samo doradztwo ocenione zostało przez badanych beneficjentów bardzo pozytywnie. Dotyczy to zarówno etapu składania wniosku, jak i etapu realizacji oraz rozliczenia operacji. Wysokie oceny dotyczyły zakresu udzielonych porad, ich przydatności, a także przygotowania

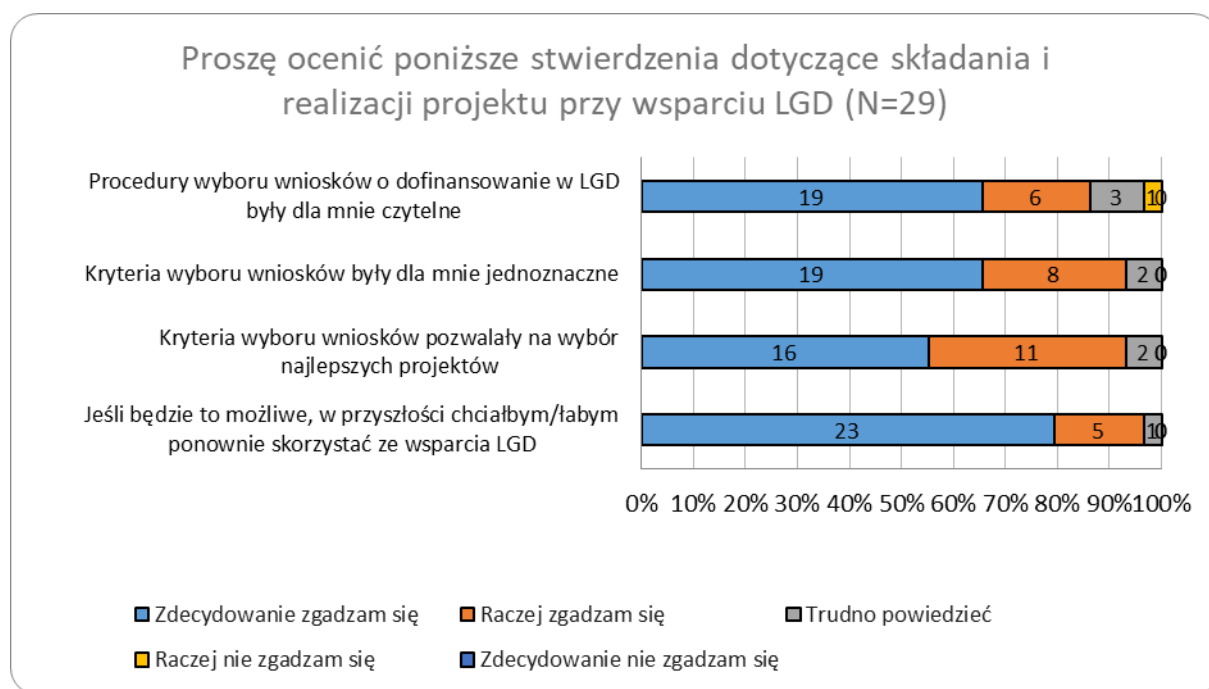
merytorycznego doradców. Głosy krytyczne były natomiast pojedyncze. Szczegóły obrazuje poniższa tabela.

Ocena wsparcia udzielonego beneficjentowi przez LGD na różnych etapach prowadzenia operacji								
		Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie	N
Etap składania wniosku	Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	23	5	0	1	0	0	29
	Udzielone porady były przydatne	23	5	1	0	0	0	29
	Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD było odpowiednie	22	6	0	1	0	0	29
Etap realizacji operacji	Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	22	5	0	0	1	1	29
	Udzielone porady były przydatne	23	4	1	0	0	1	29
	Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD było odpowiednie	23	4	0	0	1	1	29
Etap rozliczania operacji	Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	21	6	1	0	0	1	29
	Udzielone porady były przydatne	20	7	1	0	0	1	29
	Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD było odpowiednie	22	5	1	0	0	1	29

Tabela 16. Ocena wsparcia udzielonego beneficjentowi przez LGD na różnych etapach prowadzenia operacji.

Ankietowani beneficjenci zostali poproszeni o ocenę poszczególnych elementów procesu składania i realizacji projektu przy wsparciu LGD. Wyniki okazały się bardzo pozytywne, a głosy krytyczne były pojedyncze (jedna osoba „raczej nie zgodziła się” z tym, iż procedury wyboru wniosków o dofinansowanie w LGD były czytelne). O tym jak dobrze

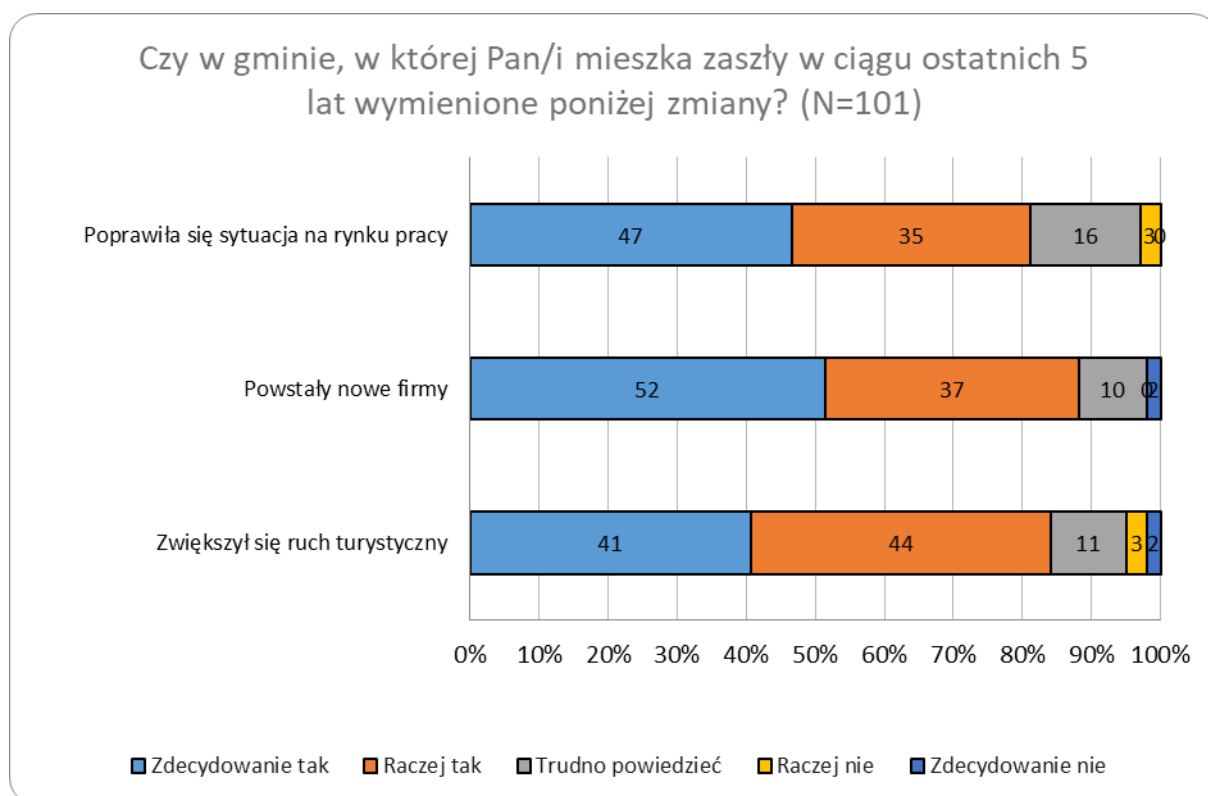
oceniana jest potrzeba funkcjonowania i sama działalność LGD najlepiej świadczy fakt, iż żaden z badanych beneficjentów nie wykluczył zabiegania o ponowne wsparcie ze strony LGD w przyszłości (gdyby pojawiła się taka możliwość), a aż 23 z 29 ankietowanych wskazało odpowiedź „zdecydowanie tak” w tym temacie. Szczegóły ocen poszczególnych stwierdzeń dotyczących procesu składania i realizowania projektu przy wsparciu LGD zaprezentowano na poniższym wykresie.

Wykres 9. Ocena stwierdzeń dotyczących składania i realizowania projektu przy wsparciu LGD „E.O. CENOMA”.

5.6. Zmiany na obszarze objętym LSR w ocenie członków lokalnej społeczności

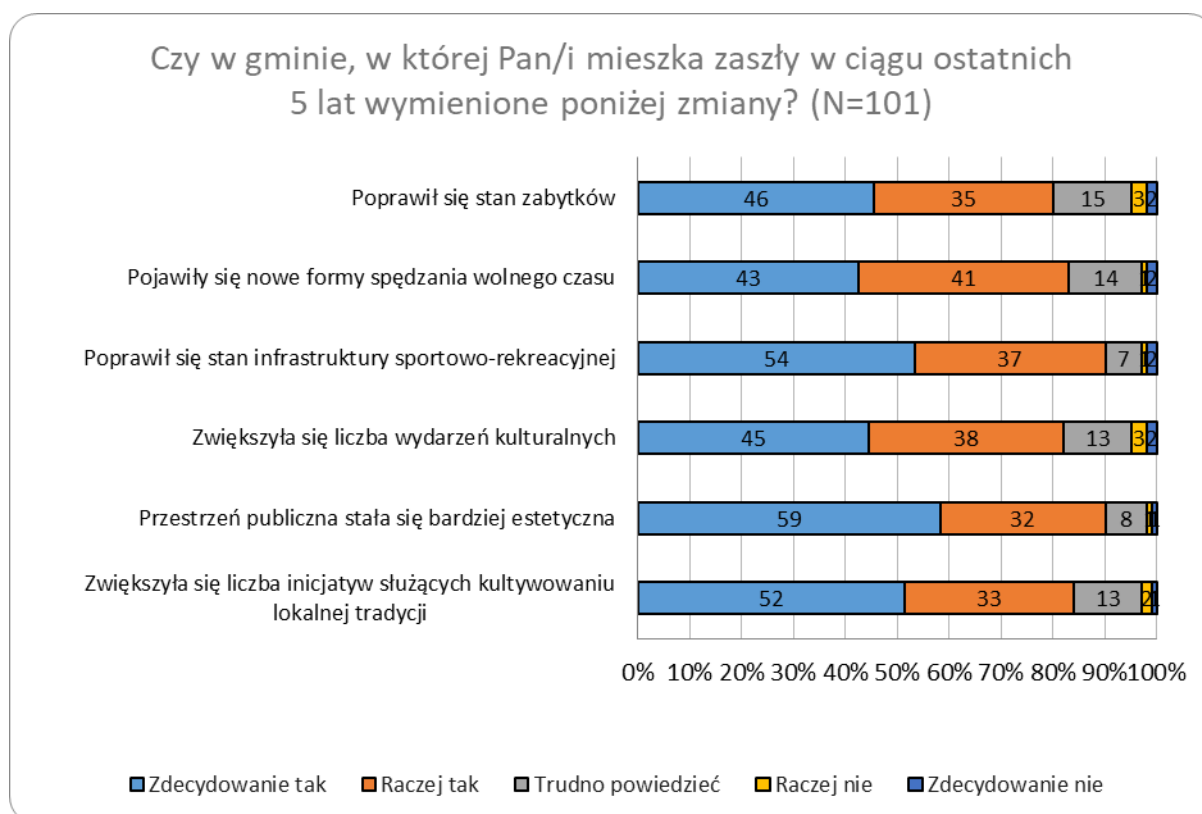
Postęp realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju nie budzi większych zastrzeżeń, a warte podkreślenia jest, iż w przypadku sporej części wskaźników osiągnięto już stan docelowy. „E.O. CENOMA” niewątpliwie wpłynęła na zmiany na obszarze LSR. Warto sprawdzić jak sami mieszkańcy, którzy oddali swoje głosy w ankiecie, oceniają zmiany jakie zaszły w przeciągu ostatnich pięciu lat na obszarze LGD i czy potwierdzają tendencje rozwojową. Na początek analizie poddane zostaną opinie na temat przedsiębiorczości. Szczegóły obrazuje poniższy wykres.

Wykres 10. Ocena zmian dotyczących rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LGD w przeciągu ostatnich 5 lat.

Mieszkańcy, którzy oddali swoje głosy w ankiecie pozytywnie oceniają zmiany na obszarze LGD w przeciągu ostatnich 5 lat. Spośród 101 respondentów, aż 89 osób dostrzega pojawienie się nowych firm, a 85 zwiększenie się ruchu turystycznego (przeciwnego zdania są odpowiednio 2 i 5 osób). W przypadku poprawy sytuacji na rynku pracy głosów pozytywnych jest również bardzo dużo - 82, a negatywnych zaledwie 3 (z czego żadna osoba nie zaznaczyła odpowiedzi 'zdecydowanie nie'). Mieszkańcy potwierdzają rozwój jaki był udziałem gmin wchodzących w obszar LGD w ostatnich pięciu latach. Można tym samym stwierdzić, że w ostatnich 5 latach „E.O. CENOMA” reagowała na wskazane w LSR największe problemy obszaru LGD i tym samym tworzenie odpowiednich warunków do rozwoju sektora gospodarczego.

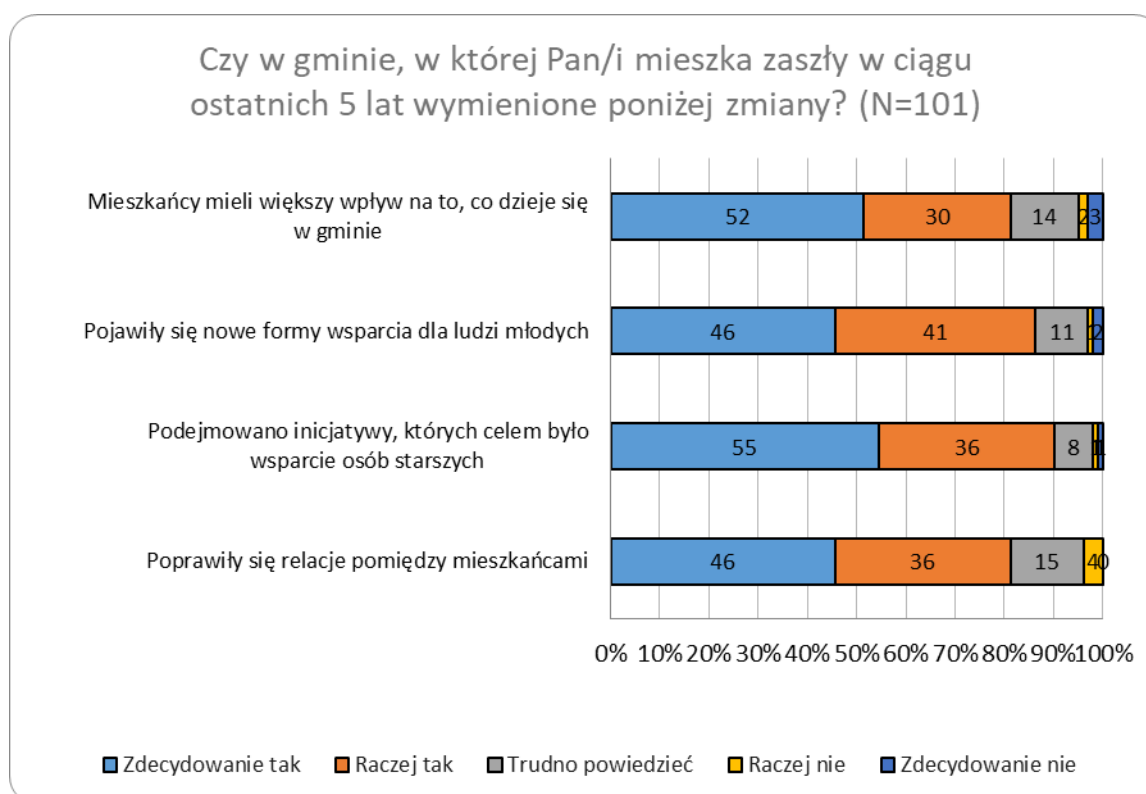
Kolejną kwestią, której warto poświęcić uwagę są zmiany atrakcyjności zamieszkiwanego obszaru, zarówno pod względem potrzeb mieszkańców, jak i potencjalnych turystów. Szczegóły pokazuje poniższy wykres.

Wykres 11. Ocena zmian dotyczących kultury i rekreacji na obszarze LGD w przeciągu ostatnich 5 lat.

Zdania badanych mieszkańców gmin terenu „E.O. CENOMA” dotyczące aspektów związanych ze zmianami w obszarze kultury i rekreacji na przestrzeni ostatnich 5 lat są bardzo pozytywne. Najlepiej ocenione zostały zmiany dotyczące poprawy stanu infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i poprawy estetyki przestrzeni publicznej - pozytywne opinie wyraziło po 91 spośród 101 ankietowanych, z czego więcej niż połowa zaznaczyła odpowiedź „zdecydowanie tak” (odpowiednio 54 i 59). Bardzo dobre oceny dotyczą także pojawienia się nowych form spędzania wolnego czasu (84 głosy na „tak”) oraz zwiększenia się liczby inicjatyw służących kultywowaniu lokalnej tradycji (85 głosów zgadzających się z tym zdaniem). Według większości ankietowanych zwiększyła się też liczba wydarzeń kulturalnych (83) oraz poprawił się stan zabytków (81). Należy podkreślić, że opinie wskazujące, iż do omówionych zmian na przestrzeni ostatnich 5 lat nie doszło były pojedyncze (najwięcej - 5 respondentów nie zgodziło się z tym, iż dało się zaobserwować poprawę stanu zabytków i zwiększenie liczby wydarzeń kulturalnych).

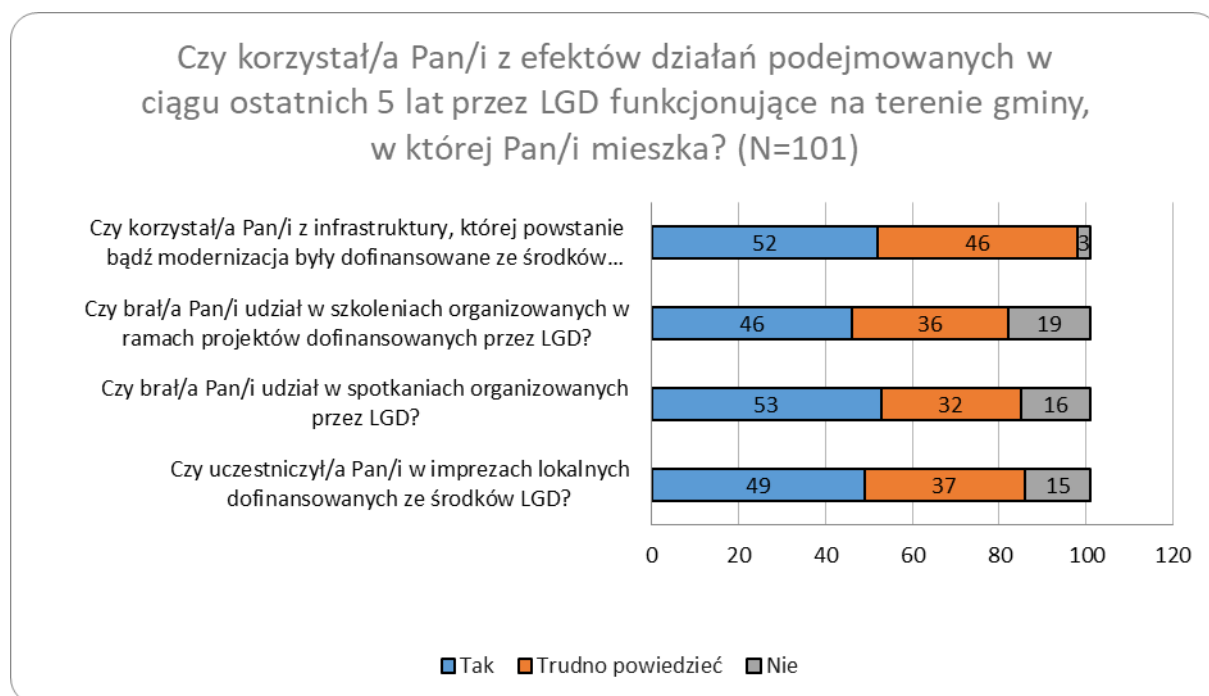
Warto przyrzeć się opinii badanych w kwestii aktywizacji oraz kapitału społecznego.

Wykres 12. Ocena zmian dotyczących aktywizacji i kapitału społecznego na obszarze LGD w przeciągu ostatnich 5 lat.

Badani mieszkańcy gmin obszaru LGD pozytywnie oceniają zmiany dotyczące podejmowania inicjatyw, których celem było wsparcie osób starszych. 91 osób zauważyło takie działania (aż 55 zaznaczyło odpowiedź „zdecydowanie tak”), a tylko 3 były przeciwnego zdania. Niewiele mniej pozytywnych opinii ankietowani mieszkańcy wyrazili w kwestii pojawienia się nowych form wsparcia dla ludzi młodych - 87 osób wskazało takie zmiany, a jedynie 3 były odmiennego zdania. Należy także podkreślić, iż badani w zdecydowanej większości stwierdzili, że w ciągu ostatnich 5 lat mieszkańcy mieli większy wpływ na to, co dzieje się w gminie (82 osoby odnotowało taką zmianę, zaś 5 było przeciwnego zdania). Bardzo pozytywnie należy odbierać także opinie respondentów w temacie poprawy relacji między mieszkańcami, gdzie głosów aprobujących było 82, a z tym stwierdzeniem nie zgodziły się tylko 4 osoby, spośród których żadna nie zaznaczyła odpowiedzi „zdecydowanie nie”.

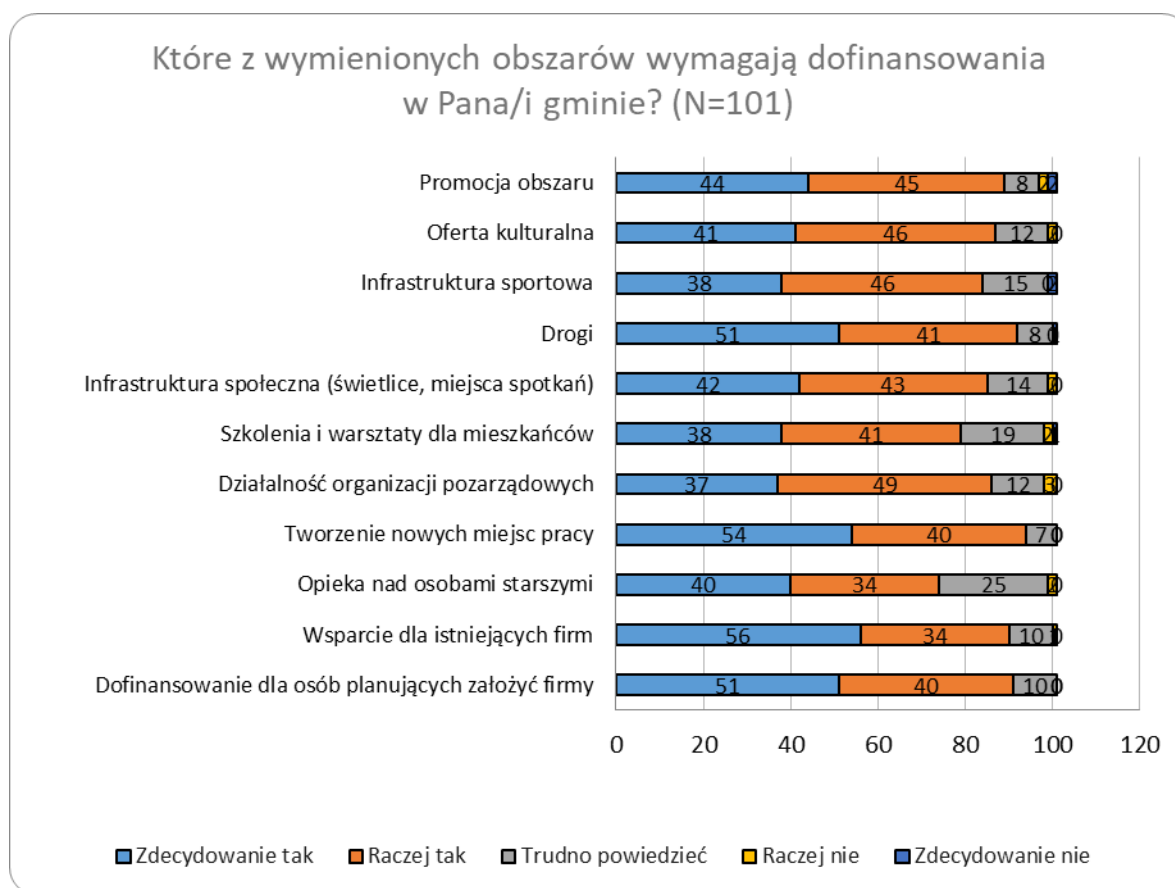
Kolejną kwestią, której warto poświęcić uwagę, są opinie badanych mieszkańców na temat efektów działań podejmowanych w ciągu ostatnich 5 lat przez LGD.

Wykres 13. Korzystanie z efektów działalności LGD „E.O. CENOMA”.

52 spośród 101 badanych mieszkańców gmin obszaru LGD stwierdziło, iż korzystało z infrastruktury, której powstanie lub modernizacja były dofinansowane z środków LGD. Bardzo duża liczba ankietowanych osób uczestniczyła w spotkaniach organizowanych przez LGD (53) oraz w wydarzeniach lokalnych dofinansowywanych ze środków LGD (49). Najmniejszym powodzeniem w grupie badanych cieszyły się szkolenia organizowane w ramach projektów dofinansowanych przez „E.O. CENOME”, ale i tak liczba pozytywnych wskazań była imponująca - 46. Warto pamiętać o tym, iż badani mieszkańcy niekoniecznie musieli wiedzieć, czy infrastruktura, szkolenia, spotkania czy imprezy były organizowane czy dofinansowywane przez LGD (stąd też dużo wskazań na odpowiedź „trudno powiedzieć”). Sporo wskazań „pozytywnych” jednoznacznie pokazuje, iż „E.O. CENOMA” cieszy się dużą rozpoznawalnością, a efekty prowadzonych działań są zauważalne.

Na zakończenie warto zwrócić uwagę na to, jakie zdanie mają badani mieszkańcy gmin obszaru LGD na temat ewentualnych przyszłych działań „E.O. CENOMY”.

Wykres 14. Obszary wymagające dofinansowania w ocenie badanych mieszkańców gmin obszaru.

Badani mieszkańcy gmin LGD „E.O. CENOMA” wskazali, iż obszarów wymagających dofinansowania jest ciągle bardzo dużo. Za bardzo istotny obszar uznane zostały działania przedsiębiorcze. Tworzenie nowych miejsc pracy okazało się ważne dla 94 spośród 101 badanych mieszkańców gmin obszaru LGD, wsparcie dla istniejących firm dla 90 osób, a dofinansowanie dla planujących założyć firmy dla 91 ankietowanych. LGD „E.O. CEOMA” powinna więc w dalszym ciągu dużą wagę przykładąć do operacji polegających na utworzeniu i rozwoju przedsiębiorstw. Przedstawiciele LGD sami również w trakcie wywiadu wskazywali na tego rodzaju potrzebę.

Bardzo duża liczba ankietowanych uznała, iż to drogi wymagają odpowiednich działań - 92 spośród 101 badanych wskazało tę odpowiedź, z czego „zdecydowanie tak” zaznaczyło aż 51 spośród nich, a przeciwną opinię miała tylko jedna osoba. Warto podkreślić sporą ilość wskazań na promocję obszaru jako wymagającą dofinansowania w gminie - za ważne działania uznało ją 89 respondentów, z czego 44 wskazało odpowiedź „zdecydowanie tak”. Sporo do zrobienia jest także w aspekcie oferty kulturalnej, a tego zdania było 87

ankietowanych. Dwie osoby mniej za istotną uznało infrastrukturę społeczną, a 84 respondentów wskazało infrastrukturę sportową.

Opieka nad starszymi osobami okazała się ważna dla 74 ankietowanych, z czego 40 zaznaczyło odpowiedź "zdecydowanie tak". Sporo głosów zebrała także działalność organizacji pozarządowych (86, w tym 37 „zdecydowanie”) oraz szkolenia i warsztaty dla mieszkańców (79, w tym 38 „zdecydowanie”).

6. Odpowiedź na wszystkie wskazane pytania badawcze

6.1. Ocena wpływu na główny cel LSR

W LSR wskazano trzy cele główne. Pierwszy dotyczył wspierania rozwoju przedsiębiorczości, w tym tworzenia warunków do poprawy konkurencyjności lokalnych producentów i usługodawców z wykorzystaniem innowacyjności oraz wspieraniem grup defaworyzowanych. Drugi cel dotyczył tworzenia czystego ekologicznie, estetycznego i poukładanego przestrzennie obszaru LGD, a trzeci rozwoju kapitału społecznego i ochrony lokalnego dziedzictwa kulturowego, historycznego i przyrodniczego.

Postęp realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju nie budzi większych zastrzeżeń, a warto podkreślić, iż w przypadku sporej części wskaźników osiągnięto już stan docelowy. Poziom realizacji przedsięwzięć zbliża więc LGD do osiągnięcia zamierzonych w LSR celów.

6.2. Ocena wpływu na kapitał społeczny

Kapitał społeczny jest uważany za kluczowy element służący rozwojowi. W najprostszym ujęciu stanowi on zestaw norm, wartości czy sieci wzajemnych zależności, które dają możliwość efektywnego działania. W Lokalnej Strategii Rozwoju podkreślono rozwój idei społeczeństwa obywatelskiego na obszarze gmin LGD i wzrastającą popularność form aktywności polegających na nieodpłatnym angażowaniu się w rozmaite inicjatywy. Z drugiej strony wskazywano niechęć organizacji społecznych do formalizowania swej działalności, niski poziom integracji młodych mieszkańców z obszarem i lokalną społecznością, niski udział ludności w wieku produkcyjnym w społecznych inicjatywach. Rezultatem stawały się słabnące więzi społeczne i zmniejszająca się integracja obszaru. Wskazywano więc na konieczność aktywizacji mieszkańców i kształtowania między nimi pozytywnych relacji, a tym samym wzrost inicjatyw społeczno-kulturalnych i wykorzystania szans z otoczenia dotyczących spędzania wolnego czasu, rekreacji i turystyki.

W ramach trzeciego celu ogólnego prowadzono operacje z zakresu rozwoju kapitału społecznego i ochrony lokalnego dziedzictwa kulturowego, historycznego oraz przyrodniczego. Należy podkreślić, że w ponad 100% zrealizowano operacje obejmujące wyposażenie podmiotów działających w sferze kultury oraz granty na przedsięwzięcia

promujące tradycję i kulturę regionu. Bardzo bliski pełnej realizacji jest projekt grantowy dotyczący działań promocyjnych polegających na wydaniu materiałów promocyjnych, publikacji, map i folderów. Podpisano umowy na realizację projektów, w ramach których zrealizowane zostanie więcej niż pierwotnie planowano zajęć edukacyjnych, warsztatów, wizyt studyjnych itp. służących zwiększeniu oferty kulturalno-edukacyjnej.

Doskonale widać zaangażowanie LGD „E.O. CENOMA” w działania na rzecz kapitału społecznego. W tym aspekcie warto też odnotować, że spośród 29 badanych beneficjentów, 11 wskazało, że to ogół mieszkańców gmin/obszaru LGD był głównym odbiorcą projektów. W kontekście przyszłości interesująco przedstawiają się wyniki ankiety przeprowadzonej wśród mieszkańców gmin obszaru LGD, gdzie zdecydowana większość osób wskazała, iż bardzo istotnymi obszarami wymagającymi dofinansowania są szkolenia i warsztaty dla mieszkańców, działalność organizacji pozarządowych czy infrastruktura społeczna. W kolejnych latach pomocne będą więc na pewno kolejne przedsięwzięcia służące integracji społecznej i wzmocnianiu poczucia jedności i tożsamości, wspieraniu lokalnych liderów i działaczy w organizacjach pozarządowych.

6.3. Przedsiębiorczość

W Lokalnej Strategii Rozwoju do obszarów interwencji zaliczono pozyskiwanie środków na podejmowanie lub rozwój działalności gospodarczej, podnoszenie kompetencji pracowników, bezpłatne doradztwo oraz preferencyjne kryteria wyboru służące kształtowaniu i promocji postaw przedsiębiorczych. Było to działanie o tyle istotne, że sytuacja na rynku pracy w gminach wchodzących w skład Lokalnej Grupy Działania daleka była od idealnej.

W ostatnich latach sytuacja dotycząca przedsiębiorczości nieco się poprawiła. W większości gmin obszaru LGD wzrosła liczba pracujących, odnotowano spadek udziału bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności, wzrost zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON oraz wzrastającą liczbę osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. „E.O. CENOMA” odegrała w tym aspekcie istotną rolę i wpłynęła między innymi na wzrost postaw przedsiębiorczych. Według stanu na 31 maja 2021 roku podpisano 88% umów na utworzenie nowego przedsiębiorstwa i wypłacono 43%

zaplanowanych środków. W przypadku rozwoju istniejących przedsiębiorstw wskaźniki te kształtują się odpowiednio - 67% i 38%. Bardzo dobrze prezentują się też wskaźniki dotyczące stworzenia oferty inwestycyjnej i promocji przedsiębiorczości - podpisano już wszystkie zaplanowane umowy i rozliczono połowę zaplanowanych operacji.

Niezbędne są jednak dalsze działania. Badani mieszkańcy za bardzo istotny obszar wymagający dofinansowania uznali właśnie działania przedsiębiorcze, w tym tworzenie nowych miejsc pracy, wsparcie dla istniejących firm oraz dofinansowanie dla planujących założyć firmy. LGD „E.O. CENOMA” powinna więc w dalszym ciągu dużą wagę przykładąć do operacji polegających na utworzeniu i rozwoju przedsiębiorstw.

6.4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe

W Lokalnej Strategii Rozwoju sporo miejsca poświęcono kwestiom dotyczącym turystyki i zwrócono tym samym uwagę, że branża związana z obsługą turystów jest słabo rozwinięta na obszarze. Działania na rzecz poprawy tej sytuacji te są o tyle istotne, iż mamy do czynienia z terenami, których niewątpliwymi atutami są walory przyrodnicze, zasoby leśne oraz korzystne położenie. Podkreślano też, że niedostateczna promocja walorów turystycznych była wskazywana jako jeden z problemów na spotkaniach konsultacyjnych w czasie tworzenia dokumentu strategicznego.

W kontekście realizowanych przez LGD operacji „turystycznych i kulturowych” imponująco prezentują się wskaźniki dotyczące liczby wybudowanych/ wyremontowanych/ zmodernizowanych/ wyposażonych obiektów infrastruktury turystycznej i/lub operacji promujących turystykę lokalną – wypłacono środki na operacje, które pozwoliły na osiągnięcie 330% pierwotnie planowanego docelowego stanu wskaźników produktu. W takich przedsięwzięciach jak budowa czy remont obiektów infrastruktury publicznej i przestrzennej służącej zaspokajaniu potrzeb kulturowych i społecznych, prace konserwatorskie i restauratorskie obiektów zabytkowych przekroczone wartość docelową wskaźników. Świetnie przedstawiają się też wskaźniki dotyczące zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim (realizacja wskaźnika w rozliczonych projektach na poziomie 125%). Należy też podkreślić, że rozliczono operacje, w ramach

których osiągnięto 81% wartości docelowej wskaźnika związanego z wybudowaniem/wyremontowaniem/wyposażeniem obiektów rekreacyjnych.

Warto jednak zauważyć, że na przestrzeni ostatnich lat nie odnotowano w żadnej z gmin powstania nowego turystycznego obiektu noclegowego (mimo iż taka potrzeba była zgłaszana). Turyści zostali wskazani tylko przez 2 spośród 29 ankietowanych beneficjentów jako główni odbiorcy realizowanych projektów. Nie zmienia to faktu, iż „E.O. CENOMA” niewątpliwie przysłużyła się rozwojowi w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego. Ciągłe jest jednak dużo w tym temacie do zrobienia. W tym kontekście warto zauważyć, iż sami badani mieszkańcy do obszarów wymagających dalszego dofinansowania zaliczyli rozwój promocji obszaru czy oferty kulturalnej.

6.5. Grupy defaworyzowane

W LSR do grup defaworyzowanych zaliczono przede wszystkim: kobiety, osoby powyżej 50 roku życia, bezrobotnych do 25 roku życia, osoby długotrwale bezrobotne, osoby bez doświadczenia zawodowego oraz osoby korzystające z pomocy społecznej z powodu ubóstwa. Dane ujęte w diagnozie obszaru wskazują, iż wybór ten był słuszny. To przedstawiciele wymienionych grup mieli stać się głównymi odbiorcami działań wiążących się z kształtowaniem i promowaniem postaw przedsiębiorczych oraz komercjalizacją usług oferty czasu wolnego.

Pozytywne zmiany w zakresie przedsiębiorczości w dużej mierze odpowiadały na potrzeby grup defaworyzowanych. W tym kontekście warto zauważyć, że badani mieszkańcy gmin obszaru LGD pozytywnie oceniają zmiany dotyczące podejmowania inicjatyw, których celem było wsparcie osób starszych w ostatnich 5 latach. Sporo pozytywnych opinii ankietowani mieszkańcy wyrazili w kwestii pojawienia się nowych form wsparcia dla ludzi młodych. W kontekście grup defaworyzowanych warto też odnotować spadek osób korzystających z pomocy społecznej. Mimo pozytywnych zmian, niezbędna wydają się kontynuacja czy też nawet rozwój działań kierowanych do określonych w LSR grup defaworyzowanych.

6.6. Innowacyjność

W LSR zwracano uwagę na problemy dotyczące niskiego poziomu innowacyjności lokalnej gospodarki. W konsekwencji, w ramach przyjętych kryteriów oceny operacji zastosowano w LSR kryterium innowacyjności. Oceniano w ten sposób nowatorstwo w odniesieniu do obszaru LGD, co oznaczało zastosowanie pomysłów i rozwiązań znanych i stosowanych na innych obszarach, ale mających charakter innowacyjny na terenie LGD, w tym np. nowatorski sposób wykorzystania zasobów lokalnych, rozwój nowych rodzajów produkcji i usług, zaspokojenie potrzeb pomijanych w dotychczasowych działaniach, modernizację tradycyjnych form technologii, nowy sposób angażowania społeczności lokalnej w rozwój, nowe rozwiązania organizacyjne czy zastosowanie nowoczesnych technik marketingowych.

Spośród ciekawszych projektów, które miały innowacyjny charakter, warto zwrócić uwagę na sieć mobilnych alkomatów na stacjach benzynowych czy rozwój salonu pielęgnacji dla zwierząt w gminie Kazimierza Wielka. Warto też odnotować powstanie skate parku, zielonych siłowni, unowocześnienie placów zabaw. Innowacyjny charakter miała także aplikacja prezentująca tereny inwestycyjne 7 gmin należących do Stowarzyszenia.

6.7. Projekty współpracy

Projekty współpracy póki co nie są „mocną stroną” „E.O. CENOMA” w analizowanym okresie. Dopiero w marcu podpisano ze Stowarzyszeniem „Kwartet na Przedgórzu” umowę na realizację rowerowego projektu współpracy „Przedgórzańskie i Nadwiślańskie Trasy - pętlami atrakcji turystycznych”. Operacja, której zakończenie jest planowane na styczeń 2022 roku, ma na celu rozwój turystyki rowerowej oraz promocję obszaru i dziedzictwa lokalnego, przy okazji wzmacniając partnerską współpracę na terenie Nadwiślańskiej Grupy Działania „E.O.CENOMA” oraz Stowarzyszenia „Kwartet na Przedgórzu” poprzez wyznaczenie pętli rowerowych, wydanie map, przewodników, albumów, materiałów promocyjnych oraz wykonanie kampanii i filmów reklamowych. Jedną z dodatkowych atrakcji ma być także stworzenie specjalnej aplikacji promującej obszar partnerski i pomagającej w poruszaniu się na dwóch kółkach po obszarze 11 gmin. Projekt ma odpowiadać na potrzebę zwiększenia świadomości mieszkańców obszaru w zakresie rozwoju turystyki i rekreacji oraz zwiększenia potencjału regionu partnerskiego

W przygotowaniu są aktualnie dwa kolejne projekty współpracy: z LGD Limanowa i LGD Doliną Raby projekt dotyczący infrastruktury rowerowej oraz drugi z 12 LGD-ami z Małopolski i partnerami z Portugalii dotyczący promowania marki lokalnej, w którym „E.O. CENOMA” ma być liderem..

6.8. Ocena funkcjonowania LGD

Funkcjonowanie biura LGD „E.O. CENOMA” należy ocenić bardzo dobrze i to zarówno pod względem działań animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, jak i doradczych. Zatrudnieni pracownicy wykazują się dużą znajomością potrzeb lokalnych społeczności.

Ankietowani beneficjenci bardzo pozytywnie oceniają działalność Biura LGD w aspekcie informowania o możliwości pozyskania środków. Zdecydowana większość respondentów korzystała z szerokiego zakresu wsparcia ze strony LGD na etapie składania wniosku (27 spośród 29 ankietowanych skorzystało ze wsparcia w zapoznaniu się z zasadami uzyskania dofinansowania, a dwie osoby mniej z porad w zakresie wypełniania dokumentów koniecznych do złożenia wniosku). Samo doradztwo ocenione zostało przez badanych beneficjentów bardzo pozytywnie. Dotyczy to zarówno etapu składania wniosku, jak i etapu realizacji oraz rozliczenia operacji. Wysokie oceny dotyczyły zakresu udzielonych porad, ich przydatności, a także przygotowania merytorycznego doradców.

6.9. Ocena procesu wdrażania

LGD „E.O. CENOMA” nie zmieniała radykalnie celów, przedsięwzięć czy wskaźników zawartych w dokumencie strategicznym, a jedynie doprecyzowywała jego zapisy. Przesunięcia środków finansowych w projektach grantowych były spowodowane brakiem zainteresowania ze strony potencjalnych beneficjentów. Dokonano w ten sposób przesunięcia oszczędności na cele infrastrukturalne.

LGD wykazała się dużą aktywnością w zakresie prowadzenia naboru wniosków. Większość z nich spotkała się ze sporym zainteresowaniem ze strony beneficjentów. Zdecydowanie największą popularnością cieszyły się nabory na podejmowanie działalności gospodarczej, a w dalszej kolejności jej rozwój. Stosunkowo dużym powodzeniem cieszyły się nabory na konkursy związane z obsługą ruchu turystycznego i promocją lokalnej turystyki, poprawą infrastruktury publicznej i przestrzennej służącej zaspokajaniu potrzeb kulturowych i społecznych. Mieszkańcy obszaru najmniejsze zainteresowanie wykazywali uczestnictwem

w realizacji projektów grantowych. W ich przypadku największe powodzenie miały przedsięwzięcia dotyczące zwiększenia oferty kulturalno-edukacyjnej, wydawania rozmaitych materiałów promujących obszar LGD czy wzmocnienia kapitału społecznego poprzez podnoszenie wiedzy społeczności w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych. Operacje własne dotyczyły natomiast wydawania materiałów promocyjnych.

Nabory prowadzone były według przyjmowanego corocznie harmonogramu, aktualizowanego w przypadku pojawiających się ku temu przesłanek. Zmiany w terminach miały głównie związek z tempem pracy Urzędu Marszałkowskiego, co skutkowało przesunięciami w ocenach naboru (nawet o półtora roku) i przysporzyło LGD nieco kłopotów. W przypadku przedsięwzięć związanych z przedsiębiorczością starano się na bieżąco aktualizować działania, z uwagi na konieczność ponownego rozdysponowania środków w sytuacji, gdy nie doszło do podpisania umowy na realizację operacji.

Procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów. Podobnie zastosowane kryteria wyboru operacji były jednoznaczne i nie budzą większych wątpliwości. Pozwalają także na wybór najlepszych wniosków, które są spójne z celami LSR.

6.10. Wartość dodana podejścia LEADER

„E.O. CENOMA” angażuje i łączy organizacje pozarządowe, usługodawców, a także samorząd lokalny. Dodatkowo można zaobserwować znaczny wpływ na angażowanie liderów lokalnych i osoby fizyczne. Sam potencjał rozwojowy jest wykorzystywany i promowany poprzez wydawnictwa, strony internetowe oraz media społecznościowe.

Warto podkreślić, że „E.O. CENOMA” cieszy się bardzo dużą rozpoznawalnością na obszarze, a efekty prowadzonych działań są zauważalne. Badani mieszkańcy stwierdzili w zdecydowanej większości, że uczestniczyli w wydarzeniach lokalnych dofinansowanych ze środków LGD, korzystali z infrastruktury, której powstanie lub modernizacja były dofinansowane z jej środków oraz brali udział w spotkaniach organizowanych przez LGD. Udało się więc niewątpliwie zbudować markę, która może procentować w przyszłości. Warta doceniania jest aktywność przedstawicieli LGD. Przykładem ciekawych i innowacyjnych rozwiązań jest między innymi zrealizowanie w ramach operacji własnej dotyczącej

stworzenia oferty inwestycyjnej i promocji przedsiębiorczości specjalnej aplikacji internetowej o terenach inwestycyjnych należących do obszaru LGD.

7. Podsumowanie. Wnioski i rekomendacje

W Lokalnej Strategii Rozwoju do kluczowych działań zaliczono: wspieranie przedsiębiorczości i tworzenie miejsc pracy; zagospodarowanie przestrzeni publicznej w celu poprawy funkcjonalności, estetyki i ładu przestrzennego oraz bezpieczeństwa mieszkańców; działania proekologiczne i prośrodowiskowe; tworzenie oferty czasu wolnego i ochrona lokalnego dziedzictwa kulturalnego, przyrodniczego i historycznego; wspieranie ekonomii społecznej; wzmacnianie tożsamości lokalnej i aktywności mieszkańców; turystyczne wykorzystanie zasobów regionu.

Postęp realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju nie budzi większych zastrzeżeń, a warto podkreślenia jest, iż w przypadku sporej części wskaźników osiągnięto już stan docelowy. Poziom realizacji przedsięwzięć zbliża więc LGD do osiągnięcia zamierzonych w LSR celów.

Analiza działań LGD daje możliwość sformułowania następujących rekomendacji:

1. LGD „E.O. CENOMA” odnotowała sporo sukcesów na gruncie przedsiębiorczym, czego dowodem imponująca realizacja wskaźników dotyczących operacji związanych z utworzeniem i rozwojem działalności gospodarczej. Konieczne są jednak dalsze działania. Na taką potrzebę wskazuje sytuacja w gminach obszaru LGD, a także opinia ankietowanych mieszkańców, którzy za bardzo istotny obszar wymagający dofinansowania uznali tworzenie nowych miejsc pracy, wsparcie dla istniejących firm oraz dofinansowanie dla planujących założyć firmy. LGD „E.O. CENOMA” powinna więc w dalszym ciągu dużą wagę przykładąć do operacji „przedsiębiorczych”.
2. Przedstawiciele „E.O. CENOMA” wskazują na potrzebę kontynuowania w przyszłości realizacji przedsięwzięć związanych z poprawą stanu infrastruktury. Opinia ta znajduje potwierdzenie w efektach już wspartych przedsięwzięć oraz historii naborów, która wskazuje na duże zainteresowanie społeczności lokalnej tego typu działaniami.
3. Warte kontynuowania są działania z zakresu rozwoju kapitału społecznego. W tym aspekcie interesująco przedstawiają się wyniki ankiety przeprowadzonej

wśród mieszkańców gmin obszaru LGD, gdzie zdecydowana większość osób wskazała, iż bardzo istotnymi obszarami wymagającymi dofinansowania są szkolenia i warsztaty dla mieszkańców oraz działalność organizacji pozarządowych. W kolejnych latach pomocne będą na pewno kolejne przedsięwzięcia służące integracji społecznej i wzmacnianiu poczucia jedności i tożsamości, wspieraniu lokalnych liderów i działaczy w organizacjach pozarządowych.

4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe to obszary, które również wymagają dalszych działań. Warto zauważyć, że na przestrzeni ostatnich lat nie odnotowano, według GUS-u, w żadnej z gmin powstania nowego turystycznego obiektu noclegowego (mimo iż taka potrzeba była zgłaszana). Turyści zostali wskazani tylko przez 2 spośród 29 ankietowanych beneficjentów jako główni odbiorcy realizowanych projektów. Sami badani mieszkańcy do obszarów wymagających dalszego dofinansowania zaliczyli rozwój promocji obszaru czy oferty kulturalnej.
5. Projekty współpracy stanowią dobrą formę współdziałania LGD i wpływają niewątpliwie na rozwój umiejętności współdziałania w realizowaniu istotnych celów. Wydaje się niezbędne, aby w przyszłości kontynuować działania w tym zakresie i starać się dobierać do realizowania projektów solidnych i sprawdzonych partnerów. W miarę możliwości, warto byłoby spróbować realizować projekty nieco wcześniej niż pod koniec okresu wdrażania LSR.
6. Pozytywne zmiany w zakresie przedsiębiorczości w dużej mierze odpowiadały na potrzeby grup defaworyzowanych. W tym kontekście warto zauważyć, że badani mieszkańcy gmin obszaru LGD pozytywnie oceniają zmiany dotyczące podejmowania inicjatyw, których celem było wsparcie osób starszych w ostatnich 5 latach. Sporo pozytywnych opinii ankietowani mieszkańcy wyrazili w kwestii pojawienia się nowych form wsparcia dla ludzi młodych. W kontekście grup defaworyzowanych warto też odnotować spadek osób korzystających z pomocy społecznej. Mimo pozytywnych zmian, niezbędna wydają się kontynuacja czy też nawet rozwój działań kierowanych do określonych w LSR grup defaworyzowanych.

8. Spis tabel i wykresów

8.1. Spis tabel

Tabela 1. Ludność w gminach wchodzących w skład LGD „E.O. CENOMA”.	15
Tabela 2. Gminy wchodzące w skład LGD na tle innych gmin ze swojego województwa.	18
Tabela 3. Pracujący w gminach wchodzących w skład LGD „E.O. CENOMA”.	19
Tabela 4. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności według płci.	20
Tabela 5. Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym.	24
Tabela 6. Saldo migracji ogółem w gminach wchodzących w skład LGD.	25
Tabela 7. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności w gminach wchodzących w skład LGD „E.O. CENOMA”.	26
Tabela 8. Turystyczne obiekty noclegowe w gminach wchodzących w skład LGD.	27
Tabela 9. Nabory w ramach wdrażania LSR w latach 2016-2020.	32
Tabela 10. Rzeczowy postęp w realizacji LSR w LGD „E.O. CENOMA”.	35
Tabela 11. Finansowy postęp w realizacji LSR.	40
Tabela 12. Szkolenia pracowników LGD w okresie od 1.01.2016 do 31.05.2021.	45
Tabela 13. Szkolenia członków organów LGD w okresie od 1.01.2016 do 31.05.2021.	46
Tabela 14. Realizacja planu komunikacji przez LGD „E.O. CENOMA”.	48
Tabela 15. Doradztwo w Biurze LGD „E.O. CENOMA”.	53
Tabela 16. Ocena wsparcia udzielonego beneficjentowi przez LGD na różnych etapach prowadzenia operacji.	55

8.2. Spis wykresów

Wykres 1. Wskaźnik G dla gmin wchodzących w skład LGD „E.O. CENOMA”.	16
Wykres 2. Wydatki gmin z obszaru LGD „E.O. CENOMA” na 1 mieszkańca.	17
Wykres 3. Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym.	21
Wykres 4. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców.	22
Wykres 5. Metody docierania informacji o LGD „E.O. CENOMA” do mieszkańców obszaru.	50
Wykres 6. Metody docierania informacji o naborach w LGD „E.O. CENOMA” do potencjalnych beneficjentów.	51
Wykres 7. Ocena beneficjentów na temat stopnia informowania przez LGD o możliwości pozyskania środków.	52

Wykres 8. Zakres wsparcia udzielonego beneficjentom ze strony LGD na poszczególnych etapach składania wniosku.	54
Wykres 9. Ocena stwierdzeń dotyczących składania i realizowania projektu przy wsparciu LGD „E.O. CENOMA”.....	56
Wykres 10. Ocena zmian dotyczących rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LGD w przeciągu ostatnich 5 lat.	57
Wykres 11. Ocena zmian dotyczących kultury i rekreacji na obszarze LGD w przeciągu ostatnich 5 lat.	58
Wykres 12. Ocena zmian dotyczących aktywizacji i kapitału społecznego na obszarze LGD w przeciągu ostatnich 5 lat.....	59
Wykres 13. Korzystanie z efektów działalności LGD „E.O. CENOMA”.....	60
Wykres 14. Obszary wymagające dofinansowania w ocenie badanych mieszkańców gmin obszaru.	61

9. Aneksy tworzone w toku realizacji badania.

Ankieta dla mieszkańców obszaru LGD „E.O. CENOMA”

Prosimy o wypełnienie krótkiej ankiety dotyczącej efektów funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania „E.O. CENOMA”. Ankieta jest anonimowa, co znaczy, że nie gromadzimy żadnych danych, które mogą pozwolić na identyfikację osób ją wypełniających. Wypełnienie ankiety trwa 10 minut.

Z góry dziękujemy za pomoc!

Lokalna Grupa Działania „E.O. CENOMA”

1. Czy w gminie, w której Pan/i mieszka zaszły w ciągu ostatnich 5 lat wymienione poniżej zmiany?

Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Mieszkańcy mieli większy wpływ na to, co dzieje się w gminie	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Poprawiła się sytuacja na rynku pracy	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Powstały nowe firmy	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Pojawiły się nowe formy wsparcia dla ludzi młodych	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Podejmowano inicjatywy, których celem było wsparcie osób starszych	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Zwiększyła się liczba inicjatyw służących kultywowaniu lokalnej tradycji	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Poprawiły się relacje pomiędzy mieszkańcami	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Zwiększył się ruch turystyczny	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Poprawił się stan zabytków	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Pojawiły się nowe formy spędzania wolnego czasu	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Poprawił się stan infrastruktury sportowo-rekreacyjnej	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Zwiększyła się liczba wydarzeń kulturalnych	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Przestrzeń publiczna stała się bardziej estetyczna	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie

2. Proszę wyobrazić sobie, że ma Pan/i możliwość decydowania o podziale środków finansowych w gminie, w której Pan/i mieszka. Które z wymienionych obszarów wymagają dofinansowania?

Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Promocja obszaru	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Oferta kulturalna	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Infrastruktura sportowa	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Drogi	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Infrastruktura społeczna (światlice, miejsca spotkań)	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Szkolenia i warsztaty dla mieszkańców	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Działalność organizacji pozarządowych	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Tworzenie nowych miejsc pracy	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Opieka nad osobami starszymi	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Wsparcie dla istniejących firm	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Dofinansowanie dla osób planujących założyć firmy	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie

3. Czy słyszał Pan/i o Lokalnej Grupie Działania „E.O. CENOMA”? Proszę wybrać 1 odpowiedź.

a) Tak → Proszę przejść do pytania nr 4.

b) Nie → Proszę przejść do pytania nr 5.

4. W jaki sposób docierały do Pana/i informacje dotyczące Lokalnej Grupy Działania „E.O. CENOMA”? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Czytałem/am publikacje w prasie na temat działalności LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem/am stronę internetową LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czytałem/am informacje o LGD na stronie gminy	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

Odwiedzałem/am stoiska LGD podczas imprez lokalnych lub festynów	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się o działalności LGD od znajomych i/lub rodziny	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się z tablic informacyjnych, billboardów i plakatów	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się z wydawanych przez LGD publikacji i/lub materiałów promocyjnych	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Uczestniczyłem w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych organizowanych przez LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem profil LGD na Facebooku	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

5. Czy korzystał/a Pan/i z efektów działań podejmowanych w ciągu ostatnich 5 lat przez LGD działające na terenie gminy, w której Pan/i mieszka? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Czy korzystał/a Pan/i z infrastruktury, której powstanie bądź modernizacja były dofinansowane ze środków LGD?	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czy brał/a Pan/i udział w szkoleniach organizowanych w ramach projektów dofinansowanych przez LGD?	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czy brał/a Pan/i udział w spotkaniach organizowanych przez LGD?	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czy uczestniczył/a Pan/i w imprezach lokalnych dofinansowanych ze środków LGD?	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

6. Proszę wskazać, w którym przedziale wiekowym się Pan/i mieści. Proszę wybrać 1 odpowiedź.

- a) 18-25 lat
- b) 26-35 lat
- c) 36-45 lat
- d) 46-55 lat
- e) 56-65 lat
- f) 66 lat lub więcej

7. Proszę podać swoją płeć. Proszę wybrać 1 odpowiedź.

- a) Kobieta
- b) Mężczyzna
- c) Wolę nie podawać.

Ankieta dla beneficjentów LGD „E.O. CENOMA”

Prosimy o wypełnienie krótkiej ankiety dotyczącej funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania „E.O. CENOMA”. Ankieta jest anonimowa, co znaczy, że nie gromadzimy żadnych danych, które mogą pozwolić na identyfikację osób ją wypełniających. Wypełnienie ankiety nie powinno zająć więcej niż 10 minut.

Ankieta powinna zostać wypełniona przez osobę, która jest lub była realizatorem projektu wspartego przez Lokalną Grupę Działania (np. polegającego na założeniu działalności gospodarczej). W przypadku, gdy beneficjentami wsparcia był podmiot (Urząd Gminy, Ośrodek Kultury, Organizacja Pozarządowa, OSP, KGW), ankieta powinna zostać wypełniona przez osobę, która w ramach danego podmiotu była bezpośrednio zaangażowana w realizację dofinansowanego projektu.

Z góry dziękujemy za pomoc!

Lokalna Grupa Działania „E.O. CENOMA”

W jakim stopniu zgadza się Pan/i ze stwierdzeniem „moja gmina jest dobrym miejscem do życia, w którym mogę realizować wszystkie swoje podstawowe potrzeby”? (proszę zaznaczyć 1 odpowiedź)

- a) Zdecydowanie zgadzam się
- b) Raczej zgadzam się
- c) Trudno powiedzieć
- d) Raczej nie zgadzam się
- e) Zdecydowanie nie zgadzam się

W jaki sposób docierały do Pana/i informacje o naborze wniosków w Lokalnej Grupie Działania?

Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Czytałem/am publikacje w prasie na temat działalności LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem/am stronę internetową LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czytałem/am informacje o LGD na stronie gminy	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem/am stoiska LGD podczas imprez lokalnych lub festynów	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się o działalności LGD od znajomych i/lub rodziny	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się z tablic informacyjnych, billboardów i plakatów	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się z wydawanych przez LGD publikacji i/lub materiałów promocyjnych	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Uczestniczyłem/am w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych organizowanych przez LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem/am profil LGD na Facebooku	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

Dlaczego zdecydował/a się Pan/i (lub podmiot reprezentowany przez Pana/ią) na złożenie wniosku o przyznanie pomocy finansowej do LGD? Proszę wybrać jedną odpowiedź, która najlepiej opisuje główny powód złożenia wniosku do LGD.

- a) Było to jedyne dostępne źródło finansowania mojego projektu
- b) Nie otrzymałem/am dofinansowania z innych środków/innego programu
- c) Chciałem/am skorzystać z nadarzającej się okazji otrzymania środków
- d) Zostałem/am zachęcany/a do złożenia wniosku przez LGD
- e) Na moją decyzję wpłynęła możliwość skorzystania z doradztwa w biurze LGD

Jak ocenia Pan/i wsparcie udzielane przez LGD na etapie składania wniosku? Proszę ocenić w jakim stopniu zgadza się Pan/i ze stwierdzeniami opisującymi wsparcie na tym etapie. Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Udzielone porady były przydatne	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Przygotowanie merytoryczne doradcyców z LGD było odpowiednie	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie

Proszę wskazać, w jakim zakresie korzystał/a Pan/i ze wsparcia ze strony LGD na etapie składania wniosku? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Wsparcie polegające na udzieleniu informacji o możliwości uzyskania dofinansowania dla mojego projektu	Tak	Nie
Wsparcie w zapoznaniu się z zasadami uzyskania dofinansowania	Tak	Nie
Wsparcie polegające na wskazaniu prawidłowych wzorów wniosków i instrukcji do nich	Tak	Nie
Wsparcie w zakresie ustalenia koncepcji projektu aby spełniał kryteria wynikające z LSR	Tak	Nie
Porady w zakresie wypełniania dokumentów niezbędnych do złożenia wniosku	Tak	Nie
Wyjaśnienie szczegółowych zasad oceny wniosków	Tak	Nie

Jak ocenia Pan/i wsparcie udzielane przez LGD na etapie realizacji projektu? Proszę ocenić w jakim stopniu zgadza się Pan/i ze stwierdzeniami opisującymi wsparcie na tym etapie. Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Udzielone porady były przydatne	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Przygotowanie merytoryczne doradcyców z LGD było odpowiednie	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie

Jak ocenia Pan/i wsparcie udzielane przez LGD na etapie rozliczenia projektu? Proszę ocenić w jakim stopniu zgadza się Pan/i ze stwierdzeniami opisującymi wsparcie na tym etapie. Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Udzielone porady były przydatne	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Przygotowanie merytoryczne doradcyców z LGD było odpowiednie	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie

Czy obecnie pozostaje Pan/i w kontakcie z LGD? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Uczestniczę w spotkaniach organizowanych przez LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Kontaktuję się telefonicznie z przedstawicielami LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czytam komunikaty na stronie internetowej LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Mam osobisty kontakt z przedstawicielami LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Kontaktuję się w inny sposób	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Nie mam z LGD żadnego kontaktu	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

Czy brał/a Pan/i lub organizacja którą Pan/i reprezentuje udział w tworzeniu LSR? Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź.

- a) Tak
- b) Trudno powiedzieć
- c) Nie

Kto był głównym odbiorcą efektów Pani/a projektu/ projektów? Proszę wybrać jedną odpowiedź, która najlepiej opisuje Pana/i projekt.

- a) Ja i moja rodzina
- b) Moja organizacja
- c) Ogół mieszkańców gminy/ obszaru LGD
- d) Turyści
- e) Przedsiębiorstwa
- f) Inne

Proszę ocenić poniższe stwierdzenia dotyczące składania i realizacji projektu przy wsparciu LGD.
Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Procedury wyboru wniosków o dofinansowanie w LGD były dla mnie czytelne	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Kryteria wyboru wniosków były dla mnie jednoznaczne	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Kryteria wyboru wniosków pozwalały na wybór najlepszych projektów	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
LGD w wystarczającym stopniu informowała o możliwości pozyskania środków	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie
Jeśli będzie to możliwe, w przyszłości chciałbym/łabym ponownie skorzystać ze wsparcia LGD	Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie

Czy na etapie przygotowania, realizacji lub rozliczania projektu pojawiły się jakieś problemy wpływające negatywnie na jego przebieg bądź rezultaty?

a) Tak → *Proszę odpowiedzieć na następne pytanie.*

b) Nie → ***Dziękujemy za wypełnienie ankiety!***

Jakie to były problemy? *Na pytanie odpowiadają tylko osoby, które w poprzednim pytaniu wybrały odpowiedź „Tak”. Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.*

Problemy bezpośrednio związane z przedmiotem projektu (np. problemy wynikające z branży w której działa przedsiębiorca, odbiorcami działań NGO lub uzgodnieniami dotyczącymi przebiegu tras rowerowych w projekcie gminnym)	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Problemy finansowe (np. z wypłatą dofinansowania, kredytem na realizację zadania, zmiennością cen w czasie realizacji zadania względem wpisanych we wniosku)	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Problemy formalno-prawne	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Problemy personalne (np. z pracownikami, członkami/ partnerami itp.)	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Problemy z terminową realizacją harmonogramu (opóźnienia itp.)	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Trudność w dostępie do informacji na temat składania, realizacji lub rozliczenia projektu	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Problemy wynikające z wprowadzenia w Polsce stanu pandemii	Tak	Trudno powiedzieć	Nie